

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Petra Dabič

Prešernovo politično izročilo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Petra Dabič

Mentor: red. prof. dr. Igor Lukšič

Prešernovo politično izročilo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

Zahvala

Mentorju, dr. Igorju Lukšiču za pomoč in usmerjanje.

Knjižničarjem Občinske knjižnice Jesenice za materialno podporo in svetovanje.

Francetu Prešernu, vizionarju in pogumnežu.

Urški K., dobri prijateljici.

Vsem, ki so verjeli vame.

PREŠERNOVO POLITIČNO IZROČILO

Pričujoča diplomatska naloga se posveča analizi pomena politične misli pesnika Franceta Prešerna v času prve polovice 19. stoletja. Pod drobnogled sem vzela Prešernovo poezijo, vlogo pesniškega almanaha Kranjska čbelica, črkarsko pravdo, boj proti ilirizmu in Zdravljico. Izbira poklica in izbira ženske sta bila prva označevalca pesnikove osebne usode, izbira politike pa je bil njen nič manj pomembni člen. Politika tukaj ni mišljena kot politična dejavnost v golem pomenu besede. Gre bolj za politiko duha, pesnikove mišljenjske, v javnosti bolj ali manj znane opredeljenosti do aktualnih političnih, kulturnih in ideoloških vprašanj tistega časa. Zanimalo me je, kako široka in vseobsegajoča je njegova dediščina. Devetnajsto stoletje je bil čas, ko so se narodi vnovično predramili iz večstoletnega sna in se pričeli z narodnobuditeljskimi idejami zavzemati za entiteto svojega naroda. Pri Slovencih se je podobno »predramil« tudi France Prešeren. S kultiviranjem slovenskega jezika je nameraval ustvariti jezikovno orodje, ki bo obdržalo meščanstvo njegovemu narodu in je tako ostajal pri varovanju slovenskega narodnega premoženja. Slovenski preporod je bilo veliko zgodovinsko dejanje, brez katerega ne bi bilo slovenskega naroda, kakršen se je razvil nato v 20. stoletju in France Prešeren je bil njegov glavni junak.

Ključne besede: France Prešeren, slovenski jezik, narodna prebuja, politično izročilo

PREŠEREN'S POLITICAL TRADITION

The present thesis focuses on the analysis of the importance of political thought of the poet France Prešeren for his time. It carefully considers Prešern's poetry, the role of the poetical almanac Kranjska Čbelica, Suit of the Letters, Prešeren's fight against Illyrism and poem Zdravljica. France Prešeren's choice of career and a woman was the first marker of his personal destiny while the choice of politics was just as important. In this context the term politics does not denote political activity in its normal and narrower sense of the word. Here, political activity denotes the mindset, Prešeren's more or less publicly known position on the current political, cultural and ideological issues. I was interested in how wide and all-encompassing his heritage is. The 19th century was the time when nations reawakened from a centuries-long sleep and began to fight for their identity, following ideas of national awakening. Among the Slovenian people, France Prešeren experienced a similar awakening. By cultivating the Slovenian language he intended to create a language tool which would preserve the Slovenian middle class and thus protect the Slovenian national treasure. The Slovenian revival was a great historical event which contributed to the preservation of the Slovenian people and the nation as it developed in the 20th century. The hero of this revival was France Prešeren.

Key words: France Prešeren, Slovenian language, national awakening, political tradition

KAZALO

1	UVOD	6
2	NAROD, NACIJA, NACIONALIZEM.....	9
3	ZNAČILNOSTI NARODNEGA PREPORODA V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA	11
4	ZGODOVINSKI IN DRUŽBENOPOLITIČNI ORIS SLOVENCEV DO LETA 1850	13
5	FRANCE PREŠEREN – ŽIVLJENJE IN DELO	20
	5.1 Življenjepis.....	20
	5.2 Prešernov čas.....	22
	5.3 Pesnikove zasluge pri »imenitnosti« slovenskega jezika	24
	5.4 Prešernovo literarno ustvarjanje	26
6	EMPIRIČNI DEL: »PREŠERNOVO POLITIČNO IZROČILO«	29
	6.1 Začetki slovenskega pisanja – uvod k »slovenski prebui«.....	30
	6.2 Obdobje romantike na slovenskem.....	30
	6.3 Narodno »čtivo« na pragu narodnega preporoda	31
	6.4 Prešernov jezikovni boj – boj za obstoj slovenskega naroda.....	34
	6.4.1 France Prešeren – ideolog Kranjske čbelice.....	35
	6.4.2 Črkarska pravda.....	36
	6.5 Mednarodne razsežnosti jezikovnega boja.....	38
	6.5.1 Ljubezen do ženske = ljubezen do naroda.....	39
	6.6 Ilirizem →»Smrt slovenskemu narodu!«	42
	6.7 Ljudska pesem – narodova tradicija	43
	6.8 Slovenski časopis kot politični medij 19. stoletja.....	44
	6.9 Slovenska himna	45
	6.10 Prešernov pesniški opus kot narodnotvorno dejanje.....	47
	6.11 Prešeren v letih marčne revolucije.....	48
	6.12 Usoda pesnikove dediščine slovenskemu narodu	49
	6.13 Ugotovitve.....	51
7	ZAKLJUČEK.....	55
	LITERATURA	58

1 UVOD

France Prešeren je velik pesnik malega naroda. V razvoju slovenske književnosti je Prešeren opravil odločilen zgodovinski prelom: bil je prvi, ki je suvereno prestopil meje provincialne literature, iz poučnosti mu je uspelo osamosvojiti pesništvo ter iz poezije narediti avtonomno besedno umetnost.

Na slovensko ozemlje – takrat močno poseljeno s socialno in politično privilegiranimi tujimi, zlasti nemško govorečimi sloji, še posebej v mestih – so v času Prešernovega življenja posegla tri večja in zgodovinsko usodnejša dogajanja. Najprej francoska zasedba slovenskega ozemlja v letih 1809 - 1813, prišlo je do ustanovitve Ilirskih provinc, v katerih je slovenščina pridobila na veljavi. Drugo, dolgotrajnejše in za Prešernovo življenje odločilnejše življenjsko obdobje, je obdobje avstrijske restavracije po Napoleonovem porazu. To je bil čas Metternichovega absolutizma med letoma 1815 in 1848. Zatiralo se je vse socialne, politične in kulturne procese in dogajanja, ki jih je vzpodbudila francoska revolucija. Tretji pomemben zgodovinski dogodek je dunajska marčna revolucija leta 1848. Kljub kratkotrajnemu ustavnemu obdobju, ki je sledilo zlomu absolutizma, so bile posledice prevrata za Slovence pomembne. Okrepljeno narodno gibanje je postavilo v svoj politični program Zedinjeno Slovenijo in začel se je ponoven boj za pravico slovenščine v šolah in uradih (Prunk 2008, 61-76).

Prešeren v dani zgodovinski resničnosti prve polovice 19. stoletja ni mogel biti samo pesnik v smislu umetnika, ki je zgolj artist, že zato ne, ker se je zavezal slovenskemu jeziku. S tem se je namreč zavezal tudi slovenskemu narodu in njegovemu boju za obstanek in uveljavitev, zavezal se je problematični usodi svojega malega naroda; v času Metternichovega absolutizma, ki ni bil naklonjen prebujni in osamosvajanju »nezgodovinskih narodov« avstrijskega cesarstva. Pri Prešernu je tako prišlo do neločljivega stika med poetično in nacionalno funkcijo pesnjenja (Paternu 1994, 10).

Prešernova poezija ni naravnost govorila o konstituiranju slovenskega naroda kot samosvojega, neodvisnega, vendar pa je to predpostavljala in implicitno zahtevala. V njej je živela in iz njega delovala predstava o razvitem, svobodnem in celostnem narodu, čeprav takega naroda sploh še ni bilo, saj je počasi šele nastajal. Funkcij poezije in politike v resnici ni bilo mogoče ločiti, pa četudi bi pesnik sam tako hotel. Gre za zgodovino tako imenovanega »jezikovnega naroda«, ki se je dolgo uveljavljal predvsem

po tej poti in je zato v njegovi književnosti nenehno prihajalo do spoja njeni umetnostnih in narodnostnih funkcij. Da je to dejanje še toliko bolj posebno, pa je zato, ker gre pri Prešernu za osebno dejanje, ne za skupinski ali generacijski prelom (Paternu 2000, 72-74). Za tak prelom je moral imeti veliko umetniške, in v danih razmerah tudi veliko moralne zmogljivosti, vendar tudi te ne bi zadoščale, če sam ne bi obvladal širokih obzorij evropske duhovne in literarne kulture.

V Prešernovem življenju je bila predvsem pomembna visoka ljubezen do njemu nedostopne Julije Primic, ki je postala ena glavnih inspiracijskih pobud njegovega pesništva. Iz tega vira je nastalo njegovo najbolj umetniško in obenem tematsko vsestransko delo Sonetni venec (1834), arhitektonsko strogo vezana kompozicija 15 sonetov z magistralnim v sklepu in z akrostihom Primicovi Juliji. V tem delu je lastnemu pesništvu prisodil izredno pomembno vlogo: srečno stanje, ki bi se ustvarilo zaradi ljubezenske naklonjenosti Julije, bi dalo veliko poezijo, ta pa bi kultivirala narod, ga ozavestila in rešila njegove zaostalosti (Kos 2002, 109).

Prešeren je bil nasprotnik hierarhične ureditve nacionalnih odnosov med slovanskimi narodi, kakršne si je v svoji panslavistični ideji zamislil Jan Kollar. Bil je zagovornik demokratične narodne enakopravnosti vseh slovanskih in na splošno, vseh narodov na svetu (Paternu 1994, 14). Človekovo izbiranje politike sodi med njegova razmeroma manj svobodna izbiranja, kajti družba in njena miselnost sta zmeraj narejena že pred njim in predstavljata moč, ki sega čezenj kjerkoli in kakorkoli v njej deluje.

Čopovo, posebno pa Prešernovo delo je pripravljalo s svojo kvaliteto in s svojim demokratičnim svobodoljubjem Slovence za kulturno in politično življenje, ki se je nato moralo sprožiti z marčno revolucijo. Marsikatera romantična misel se je nadaljevala še dolgo v nove čase in nekatere klice so se šele tedaj prav razvile (Legiša 1959, 6).

V diplomski nalogi se bom posvetila analizi pomena politične misli pesnika Franceta Prešerna za njegov čas. Pesnik se je vključeval v tedanjo slovensko družbo na različne načine; prek pisanja in objavljanja svojih pesniških stvaritev, v duetu s prijateljem Matijo Čopom v urejanju in izdajanju pesniškega almanaha Kranjske čbelice, bil je eden izmed glavnih igralcev v tako imenovani Črkarski pravdi in tudi v boju proti panslavizmu in ilirizmu v tistem času. Andrej Smole ga je imel namen postaviti za sourednika v političnem časniku Ilirske novice in literarne predloge Ilirski Merkur, a je

Smoleta na žalost prehitela smrt (Kocijan 1983, 17). V nadaljevanju bom torej preučevala zgoraj navedena »poglavja« pesnikovega življenja in v njih iskala predvsem vsebine s politično noto, ki bi me napeljale k odgovoru na moje raziskovalno vprašanje: kakšno oziroma kaj je Prešernovo politično izročilo? Skozi vso literaturo, ki sem jo do sedaj utegnila prebrati, mi na misel prihaja stavek, da je **France Prešeren slovenski narodni heroj 19. stoletja**, kar bo tudi moja teza v raziskovalni nalogi. Izhodišča v tezi mi predstavljajo naslednje tri hipoteze:

H1: »Čbelica« in Prešernov krog za nekaj časa postala središče slovenskega narodnega gibanja in slovenskemu narodu pustila odločujoče nastavke za njegovo nadaljnjo osamosvajanje.«

H2: »V prvi polovici 19. stoletja je bila narodna literatura najvažnejši in tudi najvplivnejši dejavnik v politični mobilizaciji slovenskega prebivalstva v boju zoper absolutizem in za narodno osvoboditev in osamosvojitvev.«

H3: »Slovenski narod se je dejansko prej konstituiral v Prešernovi poeziji kot pa v politiki.«

V teoretičnem delu naloge bom najprej predstavila **razliko med** politološkimi pojmi **narod**, **nacija** in **nacionalizem** in opisala nekaj **značilnosti narodnega preporoda**. Sledil bo **zgodovinski in družbenopolitični oris** Slovencev v tistem času, na koncu pa bom predstavila še **življenje in delo slovenskega pesnika Franceta Prešerna**. V empiričnem delu naloge bom poskušala na podlagi analize pesnikove poezije, na podlagi zapisov in pričevanj o pesnikovem družbenopolitičnem življenju in delu predstaviti **Prešernovo delo** ne samo kot **kulturno-umetniško izročilo**, ampak tudi kot pomembno **politično izročilo** slovenskemu narodu tistega časa, ki je (lahko) še vedno zelo aktualno tako za slovenski narod kot tudi za obče mednarodno okolje.

2 NAROD, NACIJA, NACIONALIZEM

Narod ima vedno najprej ime. Slovenski narod sestavljajo Slovenci, pa vendar je narod še nekaj več od posameznikov, od posameznih Slovencev. Slovenci kot posamezniki še niso narod, so ljudstvo, ki je po vsej verjetnosti istega rodu, govorijo isti ali zelo podoben jezik, o ozemeljski zaokroženosti pa, za Slovence tu doma, že ne bi mogli več govoriti (Hribar 1995, 87).

Ziherl (1949, 6) meni, da je nastanek vsakega naroda neločljivo povezan z nastajanjem in razvijanjem kapitalističnih proizvodnih odnosov. Nacionalna buržoazija nastopi v narodu kot tisti napredni zgodovinski dejavnik, ki v boju proti fevdalni razkosanosti in oviram družbenega napredka in v boju za lastno nacionalno tržišče, postane nosilec gospodarskega povezovanja jezikovno sorodnih ozemelj v enotne nacionalne teritorije ter kulturnega in političnega poenotenja njihovega prebivalstva v narode.

Kot narod so se Slovenci začeli oblikovati z luteranstvom v 16. stoletju, ko so bile natisnjene prve slovenske knjige. Prvi nacionalni program, imenovan Zedinjena Slovenija, so Slovenci oblikovali nato šele v marčni revoluciji leta 1848 (Lukšič 2001, 2).

Kardelj (1957, 33) ugotavlja, da je tisto, kar Slovence spreminja v narod, narodna zavest in da je narodna zavest kot zavest del ali sestavina duhovnosti, ki je temelj in obenem izraz kulture v najširšem pomenu. Kultura vključuje kultiviranje jezika, ljudsko pesem in literaturo, običaje, praktična znanja in vero, kasneje znanost in šolstvo pa tudi tisto, čemur Francozi pravijo civilizacija: pravno in politično kulturo, kulturo osebnega obnašanja in obnašanja različnih ustanov. Slednje lahko izhajajo iz naroda samega ali pa so postavljene od zunaj in stojijo nad narodom. To se dogaja v primeru, če narod ni samostojen.

Dr. Ivan Prijatelj govori o naslednjih glavnih elementih narodnosti: o načinu mišljenja, verovanja, čustev, običajev, kulturne samoodločbe, ki naj bi vsi dobivali izraz in stalno posodo v jeziku (Prijatelj v Kardelj 1957, 33).

Skupnost jezika je gotovo med najvažnejšimi označbami pojma naroda. Odločujoč pomen je dobila šele tedaj, ko so bili za to ustvarjeni materialni pogoji, ko je družbeno-gospodarski razvoj začel tesneje povezovati interese ljudi istega jezika. Narod ni nikakršna naravna kategorija in tudi ne preprosta kulturno-jezikovna skupnost, tudi če

se njegova definicija dopolni z elementom teritorija in ekonomske povezanosti (Kardelj 1957, 34)

Kardelj (1957, 35-36) pojav naroda pojmuje kot specifično manifestacijo družbenega življenja na temelju določene kulturno-jezikovne skupnosti. Ne dvomi o tem, da so bile samostojne fevdalne državne tvorbe izredno pomemben faktor v nastajanju narodov, saj so olajšale in pospešile ta proces. Podrejenost ljudstva tujemu fevdalnemu gospostvu pa je zadrževala in slabila notranje povezovanje interesov in s tem tudi sam pojav in rast nacionalne zavesti. Podrejenost je tako postala ena od bistvenih razlogov družbenega zaostajanja slovenskega naroda in zraven gre ugotovitev, da je narod med drugim tudi produkt zgodovinskega obdobja.

Narod ima politično enakopravnost, če ga ekonomsko ne izkorišča nobena tuja sila. Samostojna narodna država in svobodna mnogonacionalna federacija si v takem sistemu ne nasprotujeta. Narodi imajo tako pravico do samoodločbe in odcepitve.

Hribar (1995, 88) meni, da se samostojnost naroda danes meri in odloča z njegovo državnostjo, kajti le tisti narod, ki ima svojo državo je lahko zares samostojen. Država potem povezuje vse njegove ustanove in narodu, ki ima oziroma si pridobi državo, pravimo nacija. Narod plus država šele lahko sestavljata neko nacijo. Narod ima lahko narodno zavest, nacionalno zavest pa mu lahko daje šele lastna država.

V zgodovini je gospodarski razvoj povezal Slovence v enoto, razvili so svoj nacionalni jezik, zgradili so svojo lastno kulturo in se tako oblikovali kot samostojen narod na svojem ozemlju. Narodna zavest je očiten izraz in dokaz tega dejstva in je najbolj prepričljiv in verodostojen znak narodove biti. Narodov se ne da umetno ustvariti, narodi so in iz te njihove objektivne eksistence izhajajo tudi njihova nacionalna zavest (Kardelj 1957, 38).

Slovenci so si nacionalno samozavest začeli graditi šele s plebiscitom o samostojnosti in neodvisnosti 23. decembra 1990. Da pa so nacionalno samozavest še potrdili, je trajalo pol leta, ko so jo sebi in svetu izpričali z uspešnim vojaškim odporom jugoslovanskemu agresorju.

Franz Kafka je zapisal: »Strah je nesreča, zato pa ni sreča pogum, marveč neustrašnost, ne pogum, ki mogoče hoče več kakor moč (v mojem razredu sta bila samo dva Juda, ki sta imela pogum, in oba sta se še v gimnaziji ali kmalu potem ustrelila), torej ne pogum,

ampak neustrašnost, mirna, z odkritim pogledom, ki vse prenese« (Kafka v Hribar 1995, 88).

In le, ker so Slovenci 25. junija leta 1991 v sebi oziroma v svojih vrstah premogli toliko neustrašnosti in mirnega, odkritega pogleda, jim je uspelo odcepiti in osamosvojiti Republiko Slovenijo.

3 ZNAČILNOSTI NARODNEGA PREPORODA V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

Narodni preporod je bil doba, ko so se skozi nacionalno identifikacijo rojevali novi narodi, ki so bili pretežno določeni s kulturnim modelom, najpogosteje utemeljenem na jeziku in literaturi; narod (in njegov možni, a ne nujni atribut – država) se tako najprej konstituira skozi jezik narodove literature. Jezik in literatura sta bila znaka, ki naj bi določeni narod konstruirala za samobitno entiteto. V dobi narodnega preporoda jezik ni bil zgolj znakovni sistem za komunikacijo, temveč tudi znak za družbeno identifikacijo, zato se v preporodnih polemikah okoli jezika kaže, kako si njihovi udeleženci glede na lastno politično, versko, estetsko in drugačno usmeritev predstavljajo, da naj jezik reprezentira narod in njegovo podstat (Vinkler 2006, 231-232).

V težkih razmerah Metternichovega absolutizma se je slovensko narodno gibanje lahko uveljavljalo le na kulturnem področju. Že v času Marije Terezije uveljavljena splošna šolska obveznost in delovanje družbenih elit – narodnih buditeljev, ki so si prizadevali za kultiviranje in splošno uveljavitev slovenskega jezika, sta pomembno pripomogla h krepitvi moderne slovenske nacionalne zavesti (Cvirn in Studen 2005, 32).

V času narodnega preporoda razmišljanje o narodnem jeziku pomeni zanje razmišljanje o pomenu narodne nravi. Ravno zaradi tega je bilo v preporodnih polemikah o jeziku in literaturi eno temeljnih vprašanj naslednje: kaj od tega, kar je z ideologijo, filozofijo, estetiko ali še s čim drugim zamejeno pojmovanje narodove podstati, sodi v jezik in literaturo oziroma s katerimi znaki naj bo v jeziku in literaturi predstavljeno tisto, kar določen narod razločuje od vseh drugih narodnih entitet in ga tako konstruira kot nekaj posebnega in iz sebe se ustanavljajočega (Vinkler 2006, 232).

Kakšna je sploh razlika med pojmom naroda in narodnim vprašanjem? Angleškega in francoskega narodnega vprašanja na primer ni. Ta dva naroda sta dosegla svojo popolno narodno enotnost navznoter ter samostojnost navzven. Narodno vprašanje v ožjem smislu pomeni, da proces popolne narodne osamosvojitve v obliki centralizirane narodne države še ni končan (Kardelj 1957, 41). Narodno gibanje ljudskih množic za rešitev narodnega vprašanja se je najpogosteje kazalo v dveh oblikah: v gibanju ljudstva za narodno enotnost in v boju za osvoboditev naroda izpod tuje nadoblasti. Značilnost slovenskega narodnega razvoja je bila vse do leta 1991 v tem, da je moral potekati brez lastne države (Prunk 1992, 11).

Slovensko narodno gibanje si je prizadevalo spremeniti tradicionalna jezikovna razmerja. Najbolj uspešno je bilo v osrednji slovenski deželi, na Kranjskem, kjer sta bila slovenski jezik in slovensko prebivalstvo značilnost. Etnonim *Slovenec* se je v tridesetih in štiridesetih letih 19. stoletja vse bolj uveljavljal in postopoma nadomeščal stare oznake za Slovence; na primer Wenden ali Kranjci (Cvirn in Studen 2005, 33).

Vprašanje, ali Prešernove pesmi sodijo v narodno literaturo ali ne, je bilo vprašanje, ali lahko nek pesnik z izrazom svojih snovi in idej predstavlja narodovo podstat. In če ne, kdo naj jo reprezentira in kakšna naj bo narodova identiteta in identifikacija. Ljudsko slovstvo je bilo po mnenju Vinklerja (2006, 236) tedaj razumljeno kot bistvo narodove posebnosti, iz slednje pa naj bi po prepričanju čeških romantičnih nacionalistov prve polovice 19. stoletja, tudi Čelakovskega, izhajala romantično - nacionalna legitimacija obstoja naroda kot posebne entitete znotraj slovanskega rodu. Narod, ki ima tradicijo duhovne kulture, kar vključuje samobiten jezik, ljudsko slovstvo in literaturo, naj bi imel pravico razvijati svoje narodno življenje, pravico do narodnostnih, kasneje tudi do političnih in gospodarskih zahtev, in ima pravico obstajati kot samostojna samobitna entiteta z vsemi potrebnimi ustanovami (Vinkler 2006, 236). Tega se je pri Slovencih v tistem času daleč prvi, če ne celo edini, zavedal Prešeren, in si na ta način tudi prizadeval za samostojnost in samobitnost slovenskega naroda.

4 ZGODOVINSKI IN DRUŽBENOPOLITIČNI ORIS SLOVENCEV DO LETA 1850

Bistveno spremembo v politični usmeritvi zahodnih slovanskih plemen je predstavljala prva slovenska država Karantanija (Kardelj 1957, 59). Alpskim Slovanom v tej dobi politična osamosvojitev ni uspela. Mlada in notranjih nasprotij polna slovanska družba ni mogla vzdržati pritiska modernejše oboroženih germanskih osvajalcev (Prunk 2008, 16-23). Ta boj pa je bil velikega pomena za nadaljnji razvoj slovenskega ljudstva, ki se je v tem času afirmiralo kot samostojen, političen dejavnik. Rezultat porazov in tujega gospostva je med drugim tudi ta, da so Slovenci v 11., 12. in 13. stoletju v glavnem izgubili svoje plemstvo (Kardelj 1957, 69).

V 16. stoletju je odpor ponovno prišel do izraza z reformacijo in s kmečkimi vojnami. Primož Trubar je zopet obnovil tradicijo s svojo zahtevo po slovenskem bogoslužju, po slovenski cerkvi in po slovenskem knjižnem jeziku ter lastnih pismenkah (Kardelj 1957, 83). V letu 1550 je napisal dve osnovni knjigi, Abecedarij in Katekizem. S tem delom se je Trubar vpisal v zgodovino kot oče slovenskega naroda. Ta boj je bil najvažnejši prispevek za obstanek slovenskega ljudstva (Prunk 2008, 45). V vnetem dokazovanju enakopravnosti in pravic slovenskega jezika v času reformacije in protireformacije, lahko povlečemo vzporednico s Prešernovim bojem za slovenski jezik in narodno literaturo v prvi polovici 19. stoletja.

Na sredini 18. stoletja je večina slovenskega narodnega ozemlja, razen Beneške Slovenije in zahodnega dela Istre ter Prekmurja spadala pod habsburško monarhijo, v kateri ni sestavljala enotne upravne in politične celote (Legiša 1959, 7). Razdeljeno je bilo na stare srednjeveške dežele ali kronovine: Koroško, Štajersko, Kranjsko, Goriško in Trst. Slovenci so bili v tem času ljudstvo brez višjih socialnih slojev, vse plemstvo na slovenskem je bilo tujega porekla in prav tako tudi uradni jezik, ki je bil nemški, le nižji sloj ljudstva je bil pretežno slovenski (Kardelj 1957, 155). Temu sledeč slovenskemu narodu manjka socialni faktor, s katerim bi lahko artikulirali družbenopolitične in kulturne interese slovenskega ljudstva.

Zavestne narodnobudiljske misli so se pri Slovencih pojavile šele v drugi polovici 18. stoletja, ko je razsvetljeni absolutizem z nevoljniškim patentom leta 1782 in drugimi izboljšavami v kmetijstvu olajšal kmetom življenje. V vsej monarhiji, tudi na

slovenskem, se je pospešil razvoj manufaktur (Prunk 2008, 55-56). Idejno in politično se je proces rasti kapitalizma izrazil v splošnih demokratičnih zahtevah, ki jih je kasneje v radikalni obliki postavila francoska revolucija, in v težnji po narodnem zedinjenju. Pri Slovencih so bile demokratične sile takrat še preslabe, da bi se v njihovi sredini lahko pojavil kakšen resen politični program (Kardelj 1957, 155). Tedanji čas so zaznamovali predvsem Marko Pohlin, Anton Tomaž Linhart (kot osrednja osebnost tega časa), Žiga Zois in Valentin Vodnik. Vendar je potrebna iz tega konteksta izvzeti Linharta in ljudi iz njegovega kroga, med katerimi so se narodnoprebudne demokratične težnje vseeno močneje izrazile.

Konec 18. stoletja je slovenskemu zgodovinarju Antonu Tomažu Linhartu uspelo napisati delo v dveh knjigah z naslovom Poskus zgodovine Kranjske in drugih dežel južnih Slovanov Avstrije. Delo, sicer napisano v nemškem jeziku, je koncipiral s stališča slovenske narodne celote – znanstveno je ugotovil obseg in enotnost slovenskega naroda. Kot prvi slovenski zgodovinar je zavrgel prikazovanje naše zgodovine po deželah, pred njegovimi očmi se je venomer pojavljala celota. Temelj pri tej ideji slovenske zgodovine in pri dokazovanju enotnosti slovenskega naroda mu je bil pomen Karantanije, ki je v zgodnjem srednjem veku zavezovala vse Slovence (Prunk 1992, 24). Medlo narodno idejo razsvetljenstva je pričela izrivati demokratična misel s katero je narodna ideja šele zares začela postajati stvar ljudskih množic. Linhart je v svojo narodnobudiljsko akcijo uvedel orožje družbene kritike, s katero je obračal ostrino odkrito proti nemškemu zatiranju, ki ga Pohlin in janzenisti še niso poznali (Kardelj 1957, 159-161). Težišče Linhartove znanstvene zgodovine Slovencev je na zgodovini civilizacije, življenja ljudstva in ne na političnih in vojaških dogodkih. S tem, ko se je skliceval na pomen razvoja ljudstva je zavrnil trditve, da Slovenci nimamo zgodovine (Prunk 2008, 57-58). Po mnenju Kardelja (1957, 160) je tudi Vodnikovo, umetniško sicer skromno, a politično zelo pomembno, pesniško ustvarjanje veliko doprineslo k manifestaciji narodne demokratične misli.

Tako se je ustvarila podlaga za duhovni polet, ki je sledil po Linhartu in Vodniku in je dosegel svoj vrhunec v Francetu Prešernu, Čopu, Smoletu in v revolucionarnem ljudskem gibanju v prvi polovici 19. stoletja (Kardelj 1957, 161).

Spoznanje o slovenski narodni in jezikovni enotnosti sta v tem času v jezikoslovju uveljavljala tudi šolnik Blaž Kumerdej in prevajalec Svetega pisma Jurij Japelj (Prunk

2008, 58). Prunk (1992, 29) v nadaljevanju ugotavlja, da slovenski narodni preporod, vsaj v začetni, najpomembnejši fazi, ni bil pod vplivom ali kar posledica francoske revolucije leta 1789, ampak rezultat razvoja v habsburški monarhiji in predvsem na domačih slovenskih tleh. V tem času je bilo narodno preporodno gibanje še vedno omejeno zgolj na kulturno področje

V prvi polovici 19. stoletja se je tako nadaljevalo oblikovanje in širjenje slovenske narodne zavesti, ki se je začelo v zadnjih desetletjih 18. stoletja. Istočasno se je oblikovala in krepila tudi narodna zavest pri Madžarih, Italijanih in Nemcih, ki so živeli na slovenskem ozemlju. Proces je pred letom 1848 potekal razmeroma počasi, od človeka do človeka, od prijatelja do prijatelja, od profesorja do učenca in od duhovnika do vernika. Čustvo narodne pripadnosti ni bilo neizogibno povezano z zavestjo o poreklu in materinščini, saj so se za Nemce, zaradi tradicionalne pripadnosti nemškemu kulturnemu svetu, opredeljevali tudi mnogi Slovenci (Vodopivec 2006, 46).

Ob Prešernovem rojstvu je bil kmet še vedno edini, čisti predstavnik našega politično in kulturno nepriznanega, čeprav že nad tisoč let znanega, in v svojih človeških pravicah hudo okrnjenega naroda (Kobal 2008, 5-7)¹. Kljub temu je bila tedaj nakopičena v slovenskem narodu velika duhovna in socialna moč, ki je čakala na ugoden trenutek, da se manifestira v podobnem smislu, kot se je manifestirala narodna zavest pri drugih narodih. Za Slovence »ugoden trenutek« se je zgodil ravno v Prešernovih otroških letih. Takrat je francoska revolucija segla tudi v slovensko deželo in iztrgala velik del slovenskega ljudstva izpod tisočletnega germanskega pritiska in ga združila vsaj za štiri leta (1809 - 1813). S tem dejanjem je bil velik del slovenske zemlje in ljudstva del enega izmed žarišč takratne evropske politike. Za prezirano slovensko ljudstvo sta se nenadoma začeli potegovati kar dve državi, francoska in avstrijska, vsaka s svojimi obljubami (Slodnjak 1985, 3).

V gospodarskem pogledu so Ilirske province za slovenske dežele pomenile hud udarec. Kontinentalna blokada je zmanjšala trgovino slovenskih dežel oziroma prometa prek njih na Trst in Reko za skoraj 90% (Legiša 1959, 8; Prunk 2008, 62). V bolj pozitivni luči se Ilirske province kažejo glede narodno-kulturnega razvoja. V času njihovega

¹ Internetni vir naveden med literaturo.

obstoja je slovenščina v javni rabi pridobila na pomenu. Slovenci so bili postavljeni pred vprašanje lastne državnosti, kljub temu, čeprav konkretnega programa o tem še ni bilo. In kot rezultat tega se v naslednjih desetletjih oblikuje ideja Zedinjene Slovenije. Sprožila je procese, ki jih tudi Avstrija kasneje ni mogla zadušiti. V Avstriji je tako v naslednjih letih in desetletjih vse pomembnejše mesto dobival boj za jezik, nacionalne tradicije, narodno kulturo in drugo (Kardelj 1957, 168).

Ta štiri leta so imela za Slovence znaten zgodovinski pomen. Slovenski jezik je dobil v javnosti nekaj več pravic, okrepila se je narodna zavest, ponujala se je zamisel upravne združitve Slovencev in uveljavile so se mnoge novosti, ki jih je sprejela tudi poznejša restavracija (Paternu 1994, 14-15).

Prunk (1992, 37) navaja, da se je ob uveljavljanju ilirskega deželne jezika sprva pojavljalo vprašanje, kateri je deželni jezik. Največ zaslug za razčiščenje položaja je imel Valentin Vodnik, ki je 23. julija 1811 predložil spomenico, v kateri je povedal, da se jezik Ilircev deli v dve glavni narečji, v srbsko in slovensko. Spomenica je velikega pomena predvsem zato, ker je z njo Vodnik, istočasno s Kopitarjem, uveljavil ime Slovenci, ki je končno obveljalo.

Dunajski kongres, in z njim konec ilirskih provinc na naših tleh, je po letu 1815 zgradil sistem, ki je veljal vsaj vse do revolucionarnega leta 1848. To je bil čas Metternichovega absolutizma (Legiša 1959, 8). Znova se je utrdil fevdalno-birokratski sistem, ki se je obrnil v zatiranje socialnih, političnih in kulturnih procesov, ki jih je spodbudila francoska revolucija. Sistem predmarčne dobe, katerega nosilec je bila »sveta aliansa« treh vladarjev: avstrijskega cesarja, ruskega carja in pruskega kralja, h kateri sta se kasneje pridružili še Anglija in Francija, je temeljila na ohranjanju obstoječega meddržavnega sistema in njihovega notranjega reda. Njen namen je bil preprečevati kakršnekoli revolucionarne prevrate, celo narodnoosvobodilne vojne, ki bi utegnile spreminjati obstoječi politični zemljevid Evrope in notranji red v državah (Kardelj 1949, 5). Tudi slovensko narodno gibanje se je v ozračju političnega pritiska in gospodarske ter socialne zaostalosti razvijalo počasi in z veliko težavo (Kocjan 1983, 10). Kancler Metternich je imel proste roke pri vzpostavljanju policijske države – strog nadzor nad javnim in zasebnim življenjem in tudi strožjo cenzuro nad literaturo. V tem režimu je Prešeren najbolj izkusil svojo nesrečo prav na njegovi poklicni poti.

Paternu (1994, 16) meni, da sta restavracija in zapora pred revolucijo revoluciji naredili pravzaprav uslugo. Njene temeljne ideje o svobodi, enakosti in bratstvu so v avstrijskem prostoru ostale nekompromitirane. Upanje so netile tudi narodne vstaje od Italije do Grčije in od Srbije do Poljske, ki so kazale na nestabilnost obstoječih imperijev in obetale nove možnosti zatrtim narodom. Avstrija je bila samo na videz v konzervativni in statični temi, v resnici je na njenih tleh potekal dinamični proces osamosvajanja njenih narodov, česar se je Prešeren zavedal in z njim gradil svoje politične upe.

Politični duh predmarčne dobe je bil duh konservativizma, legitimizma in reakcije. Kljub takemu političnemu redu je Evropa v tistem času doživljala izjemen gospodarski in tehnični razvoj, ki je temeljil na industrijski revoluciji, kar je imelo za posledico rast in postopno uveljavljanje industrijskega meščanstva (Prunk 1992, 40).

Kardelj (1957, 44) meni, da je v tej dobi buržoazija tista, ki dviga zastavo svobode in enakopravnosti narodov, a da gre pri vsem tem predvsem za njene razredne interese, ki pa so bili v tej dobi glavni vzvod družbenega napredka. Okoli sebe je zbirala predvsem kmete, pa tudi proletariat, v kolikor se le-ta pojavlja kot političen faktor. Kadar so se vprašanja vrtela okoli zemlje, so se za narodno gibanje ogrele tudi kmečke množice. Ker kmet ni dobil zemlje iz rok buržoazije, temveč iz rok absolutne monarhije, ga nanjo ni prav nič vezalo in je bil zato pogosto »direktna rezerva reakcije« (Kardelj 1949, 7; Kardelj 1957, 44).

V takšnih razmerah še ni prihajalo do večjih nacionalnih zaostritev; slovenska književna prizadevanja so še vedno prejemale podporo in naklonjenost tudi med nemškimi izobraženci. Do slovenske kulturne ustvarjalnosti so bile zato mnogo bolj občutljive avstrijske oblasti, ki so nasprotovale vsaki spremembi v tradicionalni kulturni in jezikovni hierarhiji ter odločno zavračale vsako izrazitejšo nacionalno opredeljevanje (Vodopivec 2006, 46-47).

Kot navaja Slodnjak (1985, 3), spopadi med novimi revolucionarnimi in starimi konzervativnimi silami niso bili omejeni le na ozemlje francoske Ilirije, temveč so pretresali ves slovenski in slovanski svet ter ustvarjali pogoje za naglo propadanje preživelih družbenih ureditev rimskogermanskega, bizantinskotatarskega in islamskega izvora ter možnosti za nastajanje demokratičnih družbenih zasnov in oblik. Meni, da so te spremembe v mladini vseh evropskih narodov budile nesluteno ustvarjalno moč, ki se

je najbolj kazala v mladini politično in kulturno neprebujenih slovanskih ljudstev, ki so si povečini šele morala priboriti besedo v zboru evropske politike in kulture. Njihova naloga je bila, da se državno ali vsaj narodnostno organizirajo po zgledu naprednih državnih nacij, da sprejmejo ideje in oblike evropske kulture in jih organsko združujejo s prvinami svoje ljudske omike.

Slodnjak (1985, 3) v nadaljevanju ugotavlja, da je razumljivo, zakaj so se veliki pesniki in pisatelji pri vseh slovanskih narodih skoraj sočasno oglasili in s svojimi umetninami budili in izobraževali svoja ljudstva. Zgodovinski trenutek je od Slovanov terjal genije in dobil jih je pri Rusih - Aleksander Sergejevič Puškin, pri Poljaki - Adam Mickiewicz, pri Slovencih - France Prešeren, pri Čehih - Karel Hynek Mácha, pri Hrvatih - Ivan Mažuranić in pri Srbih - Petar Petrović Njegoš in vsi, razen Prešerna, so bili sinovi priznanih zgodovinskih narodov. V vseh je delovala, poleg tega kar jim je bilo bistveno, tudi tradicija, družba in politični vzgon njihove nacije. Za Prešerna je bila ta naloga še toliko bolj zahtevna: bil je sin majhnega, zatiranega in zaostalega naroda. Pri Slovencih je bila nacionalna zavest še vedno zelo slabo razvita in za slovenski narod je zelo pomembno, da Prešeren kljub vsemu ni nehal ustvarjati in da ni prešel v območje tujega jezika. Vse, kar »velikega« živi v času njegovega naroda, živi tudi v Prešernu, v njegovih pesmih, strnjenih na majhnem obsegu Poezij, ki kljub temu predstavljajo zaključen kozmos (Vidmar 1954, 76-77; Slodnjak 1985, 4).

Pariška revolucija leta 1830 je močno učinkovala na politične razmere pri Slovencih. V Avstriji se po tem letu prične živahna politična akcija buržoazije, ki predstavlja uvod v avstrijsko – nemško marčno revolucijo leta 1848. Pojavili so se kmečki nemiri, oživela je politična aktivnost v mestih in to je dokaz, da so obstajale socialne sile, ki bi lahko postale nosilec demokratičnega gibanja Slovencev, na katerega bi se moral nasloniti boj za narodno osvoboditev in združitev Slovencev. Vendar se to ni zgodilo (Kardelj 1949, 7). Slovenski narod je bil zaostal zlasti v slabosti kapitalističnega elementa v mestih, v ekonomski revščini in nerazvitosti vasi, v prevladovanju konzervativizma v političnem življenju, na pol veleposestniškega na pol cehovskega meščanstva, ki je preprečevalo notranje enotenje slovenskega narodnega gibanja in je hkrati zelo dobro prevajalo nedemokratične, reakcionarne vplive zlasti katoliške cerkve (Kardelj 1957, 190). Velik minus za poenotenje narodnega gibanja je bil tudi manko nekega gospodarskega in

političnega središča na slovenskem, kar Ljubljana tedaj še ni bila. V takšnem socialnem in političnem okviru se je razvijalo slovensko narodno gibanje.

Na tej točki sta se razvijali, kot nasprotje Prešernu, dve ideologiji z istim izhodiščem, ki sta »ohranjali« zaostalost slovenskega naroda; klerikalni konservativizem in liberalno oportunistični ilirizem (Kardelj 1949, 12).

Kardelj (1957, 191) v nadaljevanju navaja, da je klerikalni konservativizem predstavljal najbolj desno krilo v slovenskem narodnem gibanju. V idejnem pogledu je bil zakonit dedič janzenizma, a se je prilagodil novim socialnim in političnim razmeram po Napoleonovih vojnah in rastočim zahtevam ljudstva po nacionalnem priznanju. Njegovi ideologi in politični voditelji so bili Janez Bleiweis, Anton Martin Slomšek in Luka Jeran. Bistvo njihove politike je bilo: tesna povezanost s katoliško cerkvijo, kompromis z absolutizmom in postopen legalen boj za posamezne narodne pravice (Kardelj 1957, 191; Prunk 1992, 42-49).

Glavni boj Prešernovega kroga je bil usmerjen prav proti tej skupini, ki je bila glavna ovira za razmah demokratičnega gibanja. Levo demokratično krilo se je konzervativcem zdelo nevarno, ker je spodkopavalo sistem, na katerega je bila vezana njihova politika. Vseeno je konzervativni skupini uspelo postati vladna stranka, ki si je za svojo pomoč v vladi poskušala od časa do časa priboriti kakšne drobtinice, zato se je njihova politika imenovala drobtinčarska politika (Kardelj 1957, 191).

Še eno pomembno zgodovinsko dogajanje v tem času je bila dunajska marčna revolucija leta 1848. Prunk (2008, 70) navaja, da so bile posledice prevrata, kljub kratkotrajnemu ustavnemu obdobju, ki je sledilo zlomu absolutizma, za Slovence pomembne. Okrepljeno narodno gibanje je postavilo v svoj politični program Zedinjeno Slovenijo, kjer zahtevajo zedinjenje vseh slovenskih dežel v enotno deželo Zedinjeno Slovenijo, kjer se bo slovenski jezik uporabljal tako v šolah kot v uradih. Ta dežela na bi v okviru avstrijskega cesarstva uživala tudi neko narodno avtonomijo z deželnim zborom. Program Zedinjene Slovenije je postal slovenski politični program za nadaljnjih sto let. Z osvoboditvijo kmetov izpod fevdalnega podložništva se je odprla pot postopnega osamosvajanja slovenskega kmečkega ljudstva.

Prešeren je to obdobje doživel že proti svojemu koncu, utrujen od življenja in boleznih. Kljub temu je v zadnjih mesecih svojega življenja v Kranju opravil še vrsto izrazitih

politično-pravnih dejanj zoper lastninske in druge privilegije lokalnih oblastnikov in sistem stare oblasti (Paternu 1994, 16-17).

Prunk (1992, 41) ugotavlja, da je bilo osnovno vprašanje za narodnopolitični razvoj, kdaj bo slovenski narod dobil svoje meščanstvo in kdaj in kako bo to meščanstvo postalo narodno zavedno, kajti samo od narodno zavednega meščanstva je bilo moč pričakovati izdelavo in potrditev narodnopolitičnega programa. Pri pridobivanju meščanstva za slovensko narodno gibanje je igralo odločilno vlogo vprašanje kulture, točneje, ali bodo Slovenci dobili tako razvit jezik, ki bo zmožen izražati najvišje umetniške in znanstvene stvaritve. In odgovor na to vprašanje, ta problem je v predmarčni dobi ponudil prav France Prešeren s svojimi deli, ne gre pa prezreti tudi prispevkov Matije Čopa in Jerneja Kopitarja.

5 FRANCE PREŠEREN – ŽIVLJENJE IN DELO

V nadaljevanju sledi življenjepis Franceta Prešerna, slovenskega pesnika in glavnega ideologa narodnega preporoda v 19. stoletju, oris časa in pogojev v kakršnih je pesnik živel in deloval, pomen njegovih del za »plemenitost« in obstoj slovenskega jezika ter kratka kronologija njegovih del.

5.1 *Življenjepis*

»O VRBA, SREČNA, DRAGA VAS DOMAČA«

»Blizu magistralne ceste, ki pelje proti Jesenicam in Kranjski Gori, nedaleč od odcepa Lesce – Bled, leži vas Vrba. Tam se je pri Ribičevih (tako se je reklo pri hiši po domače) očetu Šimnu Prešernu in materi Mini 3. decembra 1800 rodil tretji otrok in prvi sin – Francé« (Kocijan 1983, 1). Šolal se je najprej pri stricu duhovniku na Kopanju pri Grosupljem od leta 1808, nato v Ribnici od leta 1810 in od leta 1812 v Ljubljani (leta 1813 na gimnaziji). Ves čas šolanja je bil Prešeren odličen učenec. Kar je le enkrat prebral, je znal, in najbolje mu je šlo od rok prav računanje. Leta 1820 je šel študirat na Dunaj pravo in pri tem študiju je vztrajal, čeprav so njegovi starši in sorodniki temu zelo nasprotovali ter mu celo odtegnili denarno pomoč. Hoteli so namreč, da bi se Prešeren izobrazil za duhovnika (Mušič 2000, 20-22).

V svojih spominih Ernestina Jelovšek o Prešernu prvi takole: »Tu naj še dodam nekaj Prešernovih splošnih misli o spovedi. Povedal jih je moji materi, ko ga je vprašala, če hodi k spovedi. Moram pa poudariti, da njeno vprašanje sodi v poznejši čas. Prešeren je dejal: »Za moškega ni nič bolj poniževalnega - skoraj onečaščujočega - kot je spoved. Če je kdo storil krivico in to tudi uvidi, jo naj skuša poravnati; je namreč greh, če škoduješ svojemu bližnjemu. Če pa krivice ne poravnam, mi ne more dati odveze v imenu Boga Vsemogočnega noben duhovnik« (Lajovic 2008a; Jelovšek n.d.)²

Študij je končal leta 1828 in se po njem kmalu vrnil v Ljubljano. Zastojno delo praktikanta v državnih uradih namreč ni obrodilo sadov, predstojniki so, čeprav so bili z njim zadovoljni, zavrnilo njegove prošnje za finančno pomoč, poleg tega ni kazalo, da se mu obeta redna zaposlitev. Tako se je bil France Prešeren prisiljen dokončno odpovedati uradniški karieri in je kot odvetniški pripravnik stopil v redno službo k dr. Baumgartnu. Leta 1832 je Prešeren tudi že naredil pripravniški izpit (Ilich 2000, 319-320). Študij prava na Dunaju je v Prešernu pustil več sledi: doživel je razočaranje nad meščansko žensko in nič več ni verjel v njeno zvestobo, razvil je odpor do oboževanja denarja v tedanji vladajoči družbi in s seboj prinesel tudi kali liberalnega, skoraj revolucionarnega političnega mišljenja. V dunajski dobi se je njegov upor še povečal. Nove življenjske izkušnje, globlji vpogled v sodobno evropsko politično in kulturno življenje ter goreče preučevanje svetovnih pesniških del, so mu narekovali novo literarno prepričanje, ki ga je še bolj oddaljilo od domačih nabožnih piscev. Razmišljal je o pesmi, ki bi bila sicer podoba njegovih doživetij, a bi imela v sebi moč, da potegne v svoje območje tudi v tuji kulturi izobraženega in narodnostno nezavednega meščana (Slodnjak 1985, 7).

Prešeren je dal v času svojega študija na Dunaju, Kopitarju v revizijo zvezek vseh svojih pesmi, ki jih je do tedaj napisal. Kopitar mu je svetoval, naj pesmi »dene v kraj« za nekaj časa, nato naj jih vzame v roke in jih začne piliti in popravljati (Gangl 1905, 18). Prešeren je njegov nasvet upošteval in nazadnje zažgal vse svoje pesmi razen treh, za katere je menil, da so vredne »preživetja«.

² Internetni vir naveden med literaturo.

V zvezkih *Kranjske čbelice* je v letih od 1830 do 1832 objavil prve pesmi in posegel v "črkarsko pravdo" ter polemiko z metelkovci in Kopitarjem s satiričnimi epigrami in nemškimi pesmimi. Tako imenovana "cenzurna vojna" proti *Kranjski čbelici* in Prešernu je nato zavlekla izid četrtega zvezka *Čbelice* v leto 1834; v njem so bila objavljena osrednja dela njegove poezije. V to obdobje sodi tudi srečanje z Julijo Primic, 6. aprila 1833 sta se srečala v trnovski cerkvi. Leta 1834 je nastopil službo pripravnika pri odvetniku Blažu Crobathu in že drugič zaprosil za advokaturo, vendar zaman, samostojne advokature mu niso odobrili (Legiša 1959, 93-94). Istega leta se je prvič srečal s Stankom Vrazom in z njim načrtoval sodelovanje, vendar sta se po drugem srečanju, zaradi Vrazove naklonjenosti ilirizmu njune poti dokončno ločili. V naslednjih letih so se vrstili dogodki, kot so smrti prijateljev in zaupnikov, ki so samo še poglobljali Prešernovo življenjsko krizo: po smrti najboljšega prijatelja Matije Čopa leta 1835 ga je leta 1838 pretresla še ena smrt prijatelja, Emyla Korytka, poljskega emigranta in zbiralca ljudskih pesmi, in leta 1840 smrt dolgoletnega prijatelja in sodelavca Andreja Smoleta. Leta 1839 se je Julija Primic poročila z Josephom Scheuchenstuelom. Prešernu je bila tako odtegnjena za vedno. V razmerju z Ano Jelovšek se je rodila hči Rezika, ki je naslednje leto umrla, leta 1842 se je rodila Prešernova druga hči Ernestina in čez tri leta še sin France. Po šesti prošnji za samostojno advokaturo je bil leta 1846 imenovan za odvetnika v Kranju. Istega leta mu je cenzura dovolila natis zbirke *Poezije* Doktorja Franceta Prešerna (v 1200 izvodih) - zbirka je izšla decembra 1846, z letnico 1847. Po marčni revoluciji na Dunaju in odpravi cenzure je bila v Bleiweisovih *Novicah* objavljena *Zdravljica* - ta je z nekaterimi drugimi Prešernovimi pesmimi natisnjena tudi v zadnjem, petem zvezku *Kranjske Čbelice* leta 1848. Osmega februarja 1849 je umrl v Kranju, reven in zapuščen (Kocijan 1983, 16-18; Kos 2002, 98).

5.2 Prešernov čas

»VI, KI VAM JE LJUBEZNI TIRANIJA«

Avstrijske oblasti so po zmagi nad Napoleonom iz šol in javnih služb odstranile francoske simpatizerje (tudi Valentina Vodnika) in uvedle ostro cenzuro in policijske predpise. Policija je budno spremljala vse javno delujoče posameznike in srednješolce. Ljubljanska licejska knjižnica v tistem času študentom ni smela posojati tujega

leposlovja in leksikonov. Cenzurne oblasti so strogo nadzirale vse tiskane izdaje. Prepovedano je bilo kritizirati državo, vladarja, zakone, zagovarjati načelo ljudske suverenosti in razpravljati o ustavi (Kocijan 1983, 10). Prepovedali so knjige, ki naj bi napadale katoliško vero ter erotično literaturo (npr. dela Boccaccia in Casanove). Izjemno stroga je bila tudi gledališka cenzura. Cenzorji so krajšali celo klasična dela. Na Slovenskem so v glavnem izhajali nemško pisani listi (npr. *Laibacher Zeitung* v Ljubljani), od slovenskih pa le *Novice* (1843), ki jih je pod uredništvom Janeza Bleiweisa izdajala Kranjska kmetijska družba. Časopisje se ni smelo ukvarjati s političnimi zadevami. Kritična presoja oblasti je bila onemogočena, zato se v monarhiji na političnem področju »ni dogajalo nič« (Vedež-DZS n.d.)³.

Prešernova poezija se je vsestransko odzivala na vse manifestacije tedanjega družbenega življenja in bi se v tem oziru lahko smatrala za »pesniško enciklopedijo slovenskega življenja v dobi Metternichove reakcije« (Ziherl 1949, 10).

Na Slovenskem se je moderna nacionalna zavest le počasi uveljavljala. Zajela je del inteligence in meščanstva in se širila od človeka do človeka. Pomembno vlogo v narodnem gibanju so imeli duhovniki, ki so predstavljali glavni del slovenske inteligence. Slovensko narodno gibanje si je najbolj prizadevalo spremeniti tradicionalna jezikovna razmerja. Temu gibanju so bili naklonjeni tudi višji družbeni sloji. S krepitvijo zavesti o pomenu slovenskega jezika se je krepila tudi zavest o enotnosti slovenskega prebivalstva ne glede na deželne meje (Prunk 2008, 63-65). V predmarčnem obdobju se je začela uveljavljati oznaka Slovenija za ves prostor, na katerem so živeli Slovenci. Te enote ni poznala ne geografija in ne zgodovina. V obstoječi upravni resničnosti te enote preprosto ni bilo, kljub temu pa je zbujala misel o povezavi vseh Slovencev (Cvirn in Studen 2005, 33).

Težnja po kultiviranju materinega jezika, po vzbuditvi pozornosti za domači jezik pri izobražencih, se je po mnenju Paternuja (2000, 73) najbolj izrazila pri leta 1830 ustanovljenem literarnem almanahu *Kranjski čbelici*, pri kateri sta igrala najvidnejšo vlogo Matija Čop in France Prešeren. Vzporedno z delom njunega kroga so bile za krepitev moderne nacionalne zavesti pomembne tudi jezikoslovne, etnografske in

3 Internetni vir naveden med literaturo. Stran o Prešernovem življenjepisu.

zgodovinske raziskave. Prešernov krog je bil edini, ki je pri Slovencih vzdrževal duhovno zvezo z demokratičnim tokom v Evropi. Za slovensko demokratično smer je značilna predvsem Prešernova idejna sorodnost z mladoheglovci (Paternu 2000, 73). Ta filozofska smer je predstavljala tedaj še skrajno levo krilo nemškega boržuazno demokratičnega revolucionarnega gibanja in ni naključje, da se je Prešeren oklenil te miselnosti, ker pa je bil povezan tudi s slovenskim kmečkim ljudstvom, je v vseh njegovih nazorih prevladoval demokratični moment (Vedež-DZS n.d.).

5.3 Pesnikove zasluge pri »imenitnosti« slovenskega jezika

»NEIZTROHNJENO SRCE«

Prešeren velja za najpomembnejšega slovenskega romantika in vodilnega klasika slovenske poezije. S svojim pesniškim opusom je prvi konstituiral slovensko poezijo kot avtonomno umetnost. V razvoju slovenske književnosti zaseda posebno, izjemno mesto, saj je slovensko poezijo dvignil na raven avtonomne besedne umetnosti in jo enakovredno postavil ob bok evropski literaturi. Zavzel se je za načrtno kultiviranje pesniškega izraza in oblike ter za uveljavitev literature, ki bo pisana tudi za zahtevnejšega bralca. Kardelj (1957, 189) navaja, da je tudi soseščina vplivala na slovenski narodni boj v smislu njegove radikalizacije in razširitve. Na Prešerna so v tem obziru vplivale predvsem revolucionarne demokratične tendence iz Nemčije, ki so se množic na Slovenskem dobro »prijele«.

Prešeren se je že v študentskih letih vnel za liberalna načela in je kazal svoje svobodomiselstvo nasproti vladajoči politični in cerkveni oblasti. S posmehom je gledal na »dinastični patriotizem« – kakršnemu se marsikateri kulturnik tistega časa ni znal odreči. In ker sta bili duhovščina in vera orodje za podporo nazadnjaštva, je kritiziral veljavo cerkvenih ljudi in njihovega nauka. Kakor ljubezen do prostosti je bila v njem goreča ljubezen do domovine, za katero si je želel pridobiti priznanje v svetu, še prej pa doma, ker je bilo premalo takih, ki bi bili vneti zanjo. V čast domovine je zlagal tudi pesmi, pa čeprav so bile večkrat posvečene ženskam, saj je bila ljubezen osnovna črta njegove duševnosti (Legiša 1959, 100-101).

Friderich Schlegel, eden najbolj znanih romantikov, je leta 1812 na Dunaju govoril, da je le »kriva vera kriva, da se zanemarjen in neznan jezik ne da izpopolniti« (Legiša

1959, 15). V nadaljevanju Legiša ugotavlja, da je duševna izobrazba v tujem jeziku vedno nekaj barbarskega, in da če si narod dopusti, da mu vzamejo jezik, izgubi zadnjo oporo svoje duhovne samostojnosti in preneha bivati. Vsak samostojen narod ima pravico do svoje literature in zatiranje narodnega jezika takega naroda pomeni onemogočanje možnosti za višjo izobrazbo.

V skladu z zahtevami bratov Schlegel, da bi se literatura nekega naroda tvorno oplajala ob dosežkih tujih literatur, je v slovensko poezijo uvedel vrsto pesniških oblik: orientalske gazele, antične anakreonske pesmi, španske romance in glose, nordijske balade, srednjeveško nibelunško kitico, italijanske renesančne sonete in tercine, byronske romantične povesti v prozi, umetniške obdelave ljudskih pesmi, balad in romanov. V jezikovnem pogledu je izhajal iz domačega gorenjskega narečja, upošteval je jezikovno tradicijo Vodnika in ljudskih pesmi, vendar je največje delo opravil sam: znano besedje je združeval v nove zveze in pesniške figure, krepil je izrazno moč jezika in slikovitost. Z izrednim poslušom je izrabljal glasbene in ritmične jezikovne prvine (Vedež-DZS, n.d.).

V politično občutljivem obdobju tistega časa je Prešeren kritično presojal umetne poskuse stapljanja slovanskih jezikov, zato je odločno zavrnil ilirizem.

Uveljavitev gajice je bila ena redkih, trajnejših sledi, ki jo je na slovenskih tleh zapustilo ilirsko gibanje, katero se je po leta 1830 razmahnilo na Hrvaškem, njegov utemeljitelj, Ljudevit Gaj (1809 - 1872) se je navdihoval pri panslavizmu Jana Kollarja in njegovem stališču o štirih velikih slovanskih jezikih: ruskem, poljskem, češkem in ilirskem. Gaj je zagovarjal misel o južnih Slovanih – starih Ilirih, katera mu je bila dokaz, da so južni Slovani en narod in morajo zato težiti k oblikovanju enotnega knjižnega jezika. Na Hrvaškem je gibanje opravljalo pomembno nalogo narodnega in jezikovnega združevanja, od Slovencev pa je zahtevalo, da pristanejo na novo jezikovno hierarhijo: vlogo literarnega jezika za izobražence naj bi prevzela ilirščina, slovenščina pa bi ostala jezik poučne literature za preprosto ljudstvo. Ilirizem je sicer kot tak krepil pripadnost Slovencev slovanstvu in slovenstvu, vendar zaradi zavračanja slovenščine kot literarnega jezika ni dobil veliko privržencev (Prunk 1993, 49-50). Eden vidnejših predstavnikov slovenskega naroda, ki se je »v ilirizmu asimiliral«, je bil Stanko Vraz, ki se je preselil v Zagreb in se tam vključil kulturno in politično dogajanje.

5.4 Prešernovo literarno ustvarjanje

»POET TVOJ NOV SLOVENCEM VENEC VIJE«

France Prešeren je začel pesniti že v dijaških in študijskih letih, vendar so njegova zgodnja dela napisana še v duhu razsvetljenstva. V prvem zvezku pesniškega almanaha *Krajska čbelica* je leta 1830 objavil elegijo *Slovo od mladosti*, prvo pravo romantično pesem v slovenščini. (Kulturno društvo Črni panter 2008 n.d.)⁴ Tako se je začelo obdobje slovenske literarne romantike, ki je trajalo desetletje in se najpopolneje izrazilo šele leta 1847 z izidom *Poezij Doktorja Franceta Prešerna*. V njih je pesnik objavil tiste pesmi, za katere je sam menil, da so najboljše.

Tudi z naslovom pesniške zbirke - *Poezije* lahko rečemo, da je izrazil romantično prepričanje, da mora narod dokazati svojo identiteto prek visoke, umetniško zahtevne književnosti, ki ji je najvišja vrednota lepota - in ne zgolj razsvetljenska poučnost. Zahteva po visoki kulturi pesniškega izraza in oblike je bila doktrina nemške romantične šole bratov Schlegel in hkrati temeljna Prešernova zahteva po klasični uravnoteženosti vsebine in forme. Brata Schlegel sta močno ustrezala Prešernovi osebni naravi in tudi takratnim potrebam slovenske književnosti (Paternu 1994, 50; Paternu 2000, 73). Tako je lahko zvišal dotedanjo raven slovenske literature in dokazal izrazno moč slovenskega jezika - navkljub okolju in razmeram, ki takim nazorom niso bile naklonjene.

Prešeren je začel pesniti okoli leta 1824. *Mladostno pesniško obdobje* je trajalo do leta 1830 in je še deloma razsvetljensko in tudi predromantično navdahnjeno. Pogled na svet je še veder, ljubezenska izpoved hudomušna in nekoliko ironična. To je pesnikovo obdobje o katerem se ve bolj malo. Znano je, da je imel kot študent prava na Dunaju zvezek svojih pesmi, katere je dal v strokovno presojo jezikoslovcu Jerneju Kopitarju, ki mu je svetoval, naj pesmi raje pusti še nekaj let ležati in jih šele nato vzame v roke in izpili do dobrega. Navsezadnje je pesnik l.1831 zvezek zažgal z izjemo treh pesmi, ki so se mu zdele vredne »preživetja«, to so slovenski prevod Buergerjeve *Lenore*, balada *Povodni mož* in *Lažnivi pratikarji* (pozneje imenovana *Zvezdogledam*) (Ilich 2000, 322). Tisto kar ta tri, sicer zelo različna besedila, družijo, je ljubezenska tematika kot tudi

⁴ Internetni vir naveden med literaturo – stran o Francetu Prešernu in o kulturnem prazniku.

motivika pesmi, vsakokrat gre za motiv ljubezenske nesreče, deziluzije in disonance. Na podlagi teh treh pesmi se je kasneje nekako rekonstruiral razvoj njegovega pesnjenja tja do leta 1825/26 (Paternu 1994, 31). Skupaj z zgoraj naštetimi v to obdobje sodita tudi romanci *Hčere svèt* in *Učenec*, priložnostna anakreontična pesem *Zarjovena dvičica* in pesnitev *Dekletam* (Kocijan 1983, 6).

Najbolj ustvarjalno Prešernovo obdobje se je začelo *po letu 1828*, ko se je preselil v Ljubljano in se z literarnega stališča bogatil in oplajal v tesni prijateljski in intelektualni zvezi z Matijem Čopom. Paternu (1994, 47) navaja, da se je pesnik šele v tem obdobju zares preusmeril v romantiko s subjektivizacijo svoje poezije in njenim premikom v osebno izpovedno liriko. Tako imenovano *zrelo pesniško obdobje* je trajalo od leta 1830 do leta 1840, najintenzivnejše pa je bilo do leta 1836. Prešeren je prihajal iz naroda, ki za seboj ni imel renesanse niti polno razvitega razsvetljenstva – z izjemo pesnika kot je bil Anton Tomaž Linhart. Ko se je po koncu študija vrnil v Ljubljano, se je iz oči v oči srečal s trdo in duhovno tesno provincialno stvarnostjo ožje domovine in že zaslutil muko svoje življenjske poti. To spoznanje je vzpostavilo novo, usodnejše razmerje med njim in poezijo (Kocijan 1983, 11, 20; Paternu 1994, 47). Usodo posameznika je začel povezovati z usodo narodne skupnosti, njene zgodovine in prihodnosti, posebno vlogo pripiše pesniku, njegovemu pomenu za narod, zgodovino in človeštvo (Kos 2002, 103). Obdobje je sovpadlo z odločilnimi dogodki v Prešernovem življenju - ljubezen do Primčeve Julije, nesrečna zveza z Ano Jelovškovo, tragična izguba prijateljev - Čopa, Korytka in Smoleta, ki so posledično vodili v pesnikovo hudo življenjsko krizo. V nadaljevanju Ilich (2000, 322) ugotavlja, da se je anakreontično dožemanje ljubezni iz prvega obdobja umaknilo izrazito romantičnemu čustvu. Prepletalo se je z mislijo na preteklost in prihodnost naroda ter romantičnim dožemanjem pesništva, ki pesnika rešuje iz razočaranj in obupa. Spoznavanje renesančne literarne estetike je Prešerna napeljalo k rabi zahtevnih romanskih pesniških oblik, ki jih do tedaj slovensko pesništvo ni zmoglo. Najpomembnejši teksti tega obdobja so poleg elegije *Slovo od mladosti* in cikla *Sonetje nesreče* pomembni še *Glosa*, *Nova pisarija*, *Zabavljivi sonetje*, *Gazele*, *Sonetni venec* in *Povenčni sonetje*. V nemščini je v tem obdobju napisal žalostinko »*Dem Andenken des Matthias Čop*« v prevodu *V spomin Matije Čopa*. Veliko težo pri pomembnosti njegove poezije pa zagotovo nosi *Krst pri Savici*, ki je prav tako nastal v tem obdobju, natančneje leta 1836 (Kocijan 1983, 19-24; Kos 2002, 103-112).

Kos (2002,109) je mnenja, da je v *Sonetnem vencu* iz leta 1834 Prešernova poezija dosegla svojo najbolj trdno harmoničnost v oblikovnem in idejnem smislu. Do tako celovite notranje ubranosti Prešernovo pesništvo pozneje ni več prišlo. Vsi trije miti, na katerih je temeljila skladnost pesnitve – vera v ljubezen, vera v pesništvo in vera v narod – doživljajo močnejše pretrese in pesnikovo poezijo premaknejo v novo razvojno fazo. Vse tri dele je med sabo povezal v idejo, ki je za celoto bistvenega pomena, podobno kot Julija ne ljubi svojega pesnika, pa čeprav ji poklanja vse svoje pesmi, tako tudi Slovenci ne ljubijo svoje »matere domovine« (Kocijan 1983, 22-23; Kos 2002, 109). Paternu (1994, 79) v nadaljevanju ugotavlja, da je bila vera v odrešilno moč poezije, njeno orfejstvo, ki umirja notranje viharje in harmonizira svet, kljub krizam vodilna črta prvega obdobja. Za drugo obdobje je značilen upad te črte, ko se orfejstvo umika in pušča prostor prometejstvu. Premik ima zaledje v pesnikovem spremenjenem razmerju do življenja. Tja do *Sonetnega venca* je bil v središču pesnikove bivanjske problematike pojem »sovražne sreče«, sreče, ki je imela, kljub temu da je bila lahko tudi »sovražna«, svoje globlje poreklo še v razsvetljenem sestavu vrednot. Po *Sonetnem vencu* se pojem sreče pomika na »resignirano obrobje« pesnikove zavesti, njeno središče pa zavzame pojem trpljenja (Paternu 1994, 79-80). Zrelo obdobje Prešernovega ustvarjanja se je nadaljevalo do leta 1840. V tem obdobju, v katerem pesni v vseh štirih glavnih temah njegove poezije (ljubezenski, bivanjski, poetološki in narodni), je nastalo precej pesniških del. Najpomembnejše pesmi zadnjih let zadnjega obdobja so balade in romance *Prekop*, *Zdravilo ljubezni*, *Ribič* in *Ženska zvestoba*, med lirskimi pesmimi pa *Kam?*, *Prosto srce* in *Pevcu* (Kos 2002, 113-114).

Tretje, pozno pesniško obdobje, obdobje postromantike, se je začelo po letu 1840 in trajalo do leta 1846, ko se je preselil v Kranj in dokončno prenehal pesniti. V zadnjih pesmih je Prešeren opustil visoke romantične teme in zahtevne pesniške oblike ter se vrnil k preprostim kitičnim oblikam ter vsakdanjim temam in motivom ljudske pesmi (Kocijan 1983, 27). Paternu (1994, 204) omenja vrsto pojavov, ki nakazujejo odmik od Prešernovega dela med letoma 1829 in 1839, kar se je označevalo s pojmom klasična romantika in je imelo svoje teoretsko zaledje v schleglovski šoli. Ti pojavi so naslednji: 1. odmik od neposredne lirske izpovedi v posredno, pripovedno izpoved; 2. ukinjanje subjektivne tematike na sploh, poudarek dobi družbena in družabna aktualnost in prigradniški zapisi. Romantični subjekt je moral stopiti v ozadje, da se je tematsko in jezikovno lahko objektiviziral, spojil z nadosebnim, z narodno pesniško identiteto; 3.

poenostavitev oblik in jezika in s tem izbiranje preprostejših in popularnejših oblik, ki so bile bolj blizu ljudskemu pesništvu (Paternu 1994, 204-205). V nadaljevanju Kos (2002, 116) ugotavlja, da če pomislimo na prejšnjo Prešernovo ciljno publiko, na izobražence in zahtevne bralce, je sprememba zares velika. Sedaj ima Prešeren pred očmi drugačnega bralca njegovih pesmi in mnogo širšo komunikacijo poezije s slovensko javnostjo. Novost tega obdobja je konkreten narodnopolitični program, ki dejansko dobi stvarnejše poteze.

Če preletimo Prešernovo biografijo štiridesetih let, se na vseh treh njenih odločilnih mestih – v poklicni karieri, ob ženski in ob politiki – pokažejo izrazito krizni položaji, ki po svoji teži presegajo one iz tridesetih. Druga za drugo so si sledile zavrnitve prošenj za samostojno odvetništvo. Po obdobju ljubezni do Julije se je sredi tridesetih let zapletel s 23 let mlajšo hišno Ano Jelovšek, s katero je imel kasneje tri otroke, vendar se v ubrano ljubezen nikakor nista mogla ujeti (Paternu 1994, 206). Slednjič je bila leta 1845 njegova prošnja za samostojno odvetništvo le uslišana. Dobil ga je v Kranju in pri delu, ki ga je opravljal je razkrival osebno svobodoumnost in demokratično zavest. Branil je malega človeka pred samovoljo birokracije in vodil je kolektivne pravde, ki so segale tudi na politično področje. V tem obdobju je napisal balado *Neiztrohnjeno srce*, romanco *Judovsko dekle*, ljubezenske pesmi *Sila spomina*, *Pod oknom* in *Zgubljena vera* ter pesmi *Nezakonska mati*, *Orglar* in *Zdravljica* (Kocijan 1983, 18; Paternu 1994, 207).

6 EMPIRIČNI DEL: »PREŠERNOVO POLITIČNO IZROČILO«

V empiričnem delu naloge bom poskušala skozi prikazovanje pomembnih Prešernovih zavzemanj in dosežkov na področju boja za slovenski jezik (sodelovanja pri pesniškem almanahu *Kranjska čbelica* in njena vrednost za tisti čas, črkarska pravda, boj proti ilirizmu in panslavizmu) ter na podlagi sporočilne vrednosti *Zdravljice* in njegove pesniške zbirke *Poezije* dokazati, da je bil France Prešeren več kot samo pesnik v najbolj suhoparnem smislu besede. Da nosijo njegove pesmi in njegovo zavzemanje za ohranitev in kultiviranje slovenskega jezika na višji izobrazbeni ravni v sebi več kot le »romanco in romantične zamisli«. Da je imela sporočilna vrednost *Zdravljice* velik vpliv na oblikovanje prvega slovenskega političnega programa *Zedinjena Slovenija* in je

bila vodilni katalizator v marčni revoluciji leta 1848 in tudi v prihodnjih rodovih slovenskega naroda.

6.1 Začetki slovenskega pisanja – uvod k »slovenski prebui«

»OČETOV NAŠIH IMENITNA DELA«

Začetki slovenskega pisanja so bili bolj verske narave, namenjeno je bilo samo verskemu pouku. Kljub temu je pomembno, da so tedanji, sicer verski pisatelji (Trubar, Bohorič, Dalmatin) z neko posebno ljubeznijo poudarjali svoj slovenski rod in njegovo sorodnost z drugimi slovanskimi narodi, zlasti s Hrvati in Srbi. Vsaka zavedna misel, ki je zavedno ali nezavedno vključevala ta visoki cilj, se je s protireformacijo potuhnila in se vnovično začela rahlo buditi šele v začetku 18. stoletja in dobila prvi močnejši elan v zarodkih naše umetne pesmi v drugi polovici 18. stoletja, zlasti v razsvetljenskih delih in načrtih Pohlina, Zoisa, Linharta in Vodnika (Slodnjak 1985, 4; Prunk 2008, 35, 44-46). Prešeren je imel Linharta in njegovo delo – njegov boj za Slovence in slovenstvo, tako dobro zapisanega, da mu je posvetil naslednji grobni napis: »Stežé popustil nemškega Parnasa, je pisal Kranja zgodbe star'ga časa. Komu Matiček, Micka, hči župana, ki mar mu je slovenstvo, nista znana? Slavili, dokler mrtvi se zbudijo, domači bota ga Talija, Kilo« (Slodnjak 1985, 134).

Slodnjak (1985, 6) ugotavlja, da se je kmalu tej ideji postavila ob bok in nato še po robu druga misel, druga ideja, ki je bila zaradi zahteve po uporabi domačega jezika v knjigi njena navidezna »sestra«, v resnici pa njena stara nasprotnica, le v novi preobleki. Po francoski revoluciji in med Napoleonovimi vojnami se je med obema idejama v zavesti slovenskih izobražencev začelo težko notranje trenje, ki se je v začetku tridesetih let 19. stoletja (z julijsko revolucijo) sprostito v pestro kulturno, narodno in socialno vrenje, o katerem pričajo tudi Prešernove poezije.

6.2 Obdobje romantike na slovenskem

»SLOVENSKA ROMANCA«

V prvi tretjini 19. stoletja prevlada v Evropi romantika in zajame tudi Slovence. Prejšnja razsvetljenska miselnost je bila v prvi polovici 19. stoletja še marsikje navzoča,

nadaljuje se v starejšem rodu in tudi v mlajšem. Vse bolj se uveljavlja novo duhovno gibanje, ki se prvič izrazito oglasi v nenavadno vplivnem Kopitarjevem delu. Zlasti se utrjuje med njegovimi učenci, ki gojijo predvsem jezik, mislijo tudi na zbiranje ljudskega blaga. Na leposlovje gledajo poglavitno kot na del verske in moralne vzgoje. Za novo gibanje je značilno, da sega po posvetnih elementih, v njih se pojavljajo tudi že realistične osnove (Legiša 1959, 5-6). Take čase so mogle poganjati romantične nacionalne ideje, kakršno je bilo vsenemško gibanje in po njegovem zgledu in iz obrambe pred njim rojeni megleni panslavizem z nejasno vero v slovansko poslanstvo. Med nesvobodnimi in zaostalimi Slovani je to gibanje pospeševalo narodno prebujenje in zedinjevanje, ki ni upoštevalo stvarnih zgodovinskih, političnih in socialnih podlag in potreb posameznih narodov, kakor o tem priča njegova najmogočnejša veja – ilirizem. Slovanski narodi so imeli v marsičem svojo pot. Čehi so bili Slovencem po narodnostnih razmerah najbližji in tudi najbolj znani (Legiša 1959, 20). Kos (2002, 91) navaja, da v slovenski literaturi označujemo z imenom *romantika* čas od leta 1830, ko pri Prešernu prevlada prava romantika in se prek prvega letnika Kranjske čbelice uveljavi tudi v javnosti. Čop in Prešeren romantiko »izkoristita« in jo naravnata v skladu z višjimi potrebami slovenskega narodnega razvoja v skrbi za čist jezik in vrhunsko umetniško literaturo. Obdobje romantike se tako zaključí nekje v letu 1846, ko prešeren opusti ustvarjalno delo.

Zasluga romantike je predvsem ta, da je s Čopom in Prešernom ustvarila dvoje vrhov slovenske kulture in slovstva – slovstveno znanost, teorijo in kritiko in seveda pesništvo v najvišjem pomenu besede. Na delih Prešerna je gradila vsa poznejša slovenska književnost, njegov svetovni in življenjski nazor je vplival na vsa kasnejša obdobja in smeri, vse do sodobne književnosti (Kos 2002, 126).

6.3 Narodno »čtivo« na pragu narodnega preporoda

»ZA NARODOV BLAGOR«

Število narodno opredeljenih Slovencev se je v začetku 19. stoletja vztrajno večalo in na Kranjskem, v najbolj slovenski deželi, je ime »Slovenec« in »slovenski« že izpodrivalo imeni »Kranjec« in »kranjski«. Največ ljudi, ki so se slovensko opredelili, je izviralo iz vrst duhovščine. Njihovi nazori so bili zelo različni: svobodomisleci in simpatizerji liberalnih nazorov so bili v občutni manjšini, pristaši konzervativnih pogledov so

predstavljali večino (Prunk 2008, 56-58). Prav to dejstvo je neizogibno zaznamovalo predmarčno slovensko narodnobuditeljsko in književno dejavnost. Konservativci so menili, da ne gre spreminjati tradicionalnega razmerja med jeziki in kulturami, glavna naloga slovenskega pisanja naj bo razsvetljevanje slovenskega kmečkega ljudstva.

»VELIKAN UČENOSTI«

Tej nezahtevni usmeritvi slovenske književne ustvarjalnosti so se po robu postavili maloštevilni izobraženci okoli literarno razgledanega Matije Čopa in pesnika Franceta Prešerna. Verjetno najbolj izobraženi Slovenec tistega časa, Matija Čop, se je vrnil v Ljubljano in se začel družiti s Prešernom. Čop je bil mnenja, da je za uveljavitev slovenščine potrebno več kot le kmetu namenjeno pisanje, slovenski jezik je treba dvigniti na raven, da bo lahko postal izrazno sredstvo »najvišje književne umetnosti« (Vodopivec 2006, 47-48). Prepričan je bil tudi o tem, da je razvita književna kultura najpomembnejše merilo narodne zrelosti, edino pravo poroštvo narodne prihodnosti in eden izmed prvih pogojev za vključitev meščanstva in izobraženstva, katero se je obračalo k nemški in italijanski kulturi, v slovenske narodne vrste.

Paternu (2000, 74) ugotavlja, da je romantična teorija naroda, ki je temeljila na jeziku in njegovi pesniški kulturi in ne na njegovi vojaški, gospodarski in politični moči, zelo ustrezala takratni slovenski resničnosti.

Čopova izjemna teoretska podkovanost in predvsem jasno usmerjen pogled v nujnost razvoja literature v slovenskem jeziku sta se ujela s Prešernovim pesniškim darom in željo, da bi se slovenščina čimprej kultivirala, da bi se lahko Slovenci z njo enakovredno postavili ob bok Nemcem in drugim narodom (Kocijan 1983, 11).

Vinkler (2006, 231) meni, da velja upoštevati dejstvo, da pri Čehih v prvih desetletjih stoletja meščanov, pri Slovencih pa še globoko v 20. stoletje, jezik naroda ni bil razumljen kot prefinjeno strukturiran znakovni sestav za komunikacijo, temveč kot znak bolj ali manj množične identifikacije. V nadaljevanju navaja, da je znameniti angleški zgodovinar A.J.P. Taylor v svojem delu Habsburška monarhija 1809 – 1918 ugotovil, da so zgodnja narodna gibanja ustvarili in vodili pisatelji, predvsem pa pesniki in zgodovinarji - možje peresa in besede in Vinkler (2006, 231) se strinja, da za Čehe, Slovence in Slovake to zagotovo drži.

»PEVEC«

Želje je Čopu uresničil Prešeren, ki je uspel slovensko pesem dvigniti v »višave« h katerim je zrl Čop in je tudi prepričljivo dokazal, da je v slovenskem jeziku možno ustvarjati tudi najzahtevnejše besedne umetnine. Zaradi podobnih mišljenj in nazorov v družbi in do družbe, sta Prešeren in Matija Čop tudi uspela skleniti tesno prijateljstvo tako v zasebnem kot tudi družbenem življenju. Lajovic (2008a) ugotavlja, da je »gorenjski dvojec« našel skupno zmagovalno formulo in seveda veliko ovir, ki jih je bilo treba preskočiti (od okostenele janzenistične miselnosti na področju duhovnih zadev, ki jo je zagovarjala duhovščina, do policijskega nadzora in terorja v državno-političnih zadevah, ki ju je vzdrževal Metternichov absolutizem). Odločitev je bila na Prešernovih ramenih, ki se je popolnoma zavedal svoje ustvarjalne moči in je Čopovo zamisel sprejel za svojo, češ da bi presajanje svetovnih pesniških oblik (v liriki in epiki) lahko dalo slovenski posvetni literaturi, ki je bila nujna zapoved časa, mogočno oblikovno in miselno pobudo ter pomoč pri kultiviranju domačega jezika in ustvarjanju samorasle slovenske poezije. Prešeren je na Čopov nasvet začel uvajati romanske pesniške forme, pisati v tercinah in stancah, zložil je prve sonete in s tem odprl slovenski poeziji nove prostore. To dejanje je bilo najmočnejše dramilo za potujčeno izobraženstvo in meščanstvo slovenske krvi (Lajovic 2008a)⁵.

»NOVA PISARIJA«

Kakšno moč in vpliv ima besedna umetnost na preprostega in tudi izobraženega slovenskega človeka, se je globoko zavedal tudi vodja ljubljanskega liceja in v filozofskih letih Prešernov ravnatelj, Matevž Ravnikar. Prepričan je bil, da je v se evropsko leposlovje od leta 1750 »eno najbolj zvito zasnovanih sredstev, da se zruši moč prestolov in oltarjev«, skratka sredstvo za družbeni in politični prevrat« (Slodnjak 1985, 6). Tega dejstva se je tudi reakcija dobro zavedala in je z vsemi silami ovirala boj za enotnost slovenskega knjižnega jezika. Prešeren je Ravnikarju v odgovor zapisal: »Gorjancev naših jezik potujč'vavči, si kriv, da kolne kmet molitve bravši« (Slodnjak 1985, 75).

⁵ Internetni vir naveden med literaturo.

Kot vnet »slavist« in kot »ljubitelj« slovenskega kmeta in njegovega jezika, si je skupaj s Kopitarjem prizadeval v domače nraavstveno in cerkveno pismenstvo uvesti krepko kmečko besedo, da bi vsebina teh knjig spregovorila ljudstvu v njegovi živi, vsakdanji govorici. Ravnikar in njegovi učenci so pod Metelkovim jezikoslovnim vodstvom od 1815-1830. leta napisali precej nabožnih knjig v živem, bolj ali manj literarno prirejenem jeziku in tiskanih z Metelkovo, z dvanajstimi novimi črkami pomnoženo, abecedo, ki sta si jo izmislila in jo tudi odobrila Kopitar in Ravnikar. V teh knjigah je prevladoval strog pridigarski duh, ki je pretil na levo in desno in puščal ustvarjalni domišljiji svobodo najbolj v »slikanju grozot peklenškega ognja«, s čimer so pisci hoteli vzbuditi ljudsko, po svojem prepričanju okorelo, moralno zavest. To je bila »nova« ali »kranjska pisarija«, ki jo je pozneje Prešeren obsodil v satirični pesnitvi enakega imena in jo s svojim ustvarjanjem pregnal s prestola slovenske književnosti (Slodnjak 1985, 7).

V *Novi pisariji* (Slodnjak 1985, 66) je pesnik hudomušno osmešil tedaj prevladujoče pojmovanje, naj bo poezija poučna, utilitarna, in tudi poglobitve zagovornike takšnega mišljenja. V uvodnem verzu *Nove pisarije* učenec dovolj zgovorno nagovarja pisarja:

»Da zdaj, - ko že na Kranjskem vsak pisari,
že bukve vsak šušmár dajé med ljúdi,
ta v prozi, oni v verzih se slepari, -
jaz tudi v trop, ki se poti in trudi, ledino orje naše poezije, -
se vrniti želim, se mi ne čudi.
Prijatelj, úči mene pisarije:
kako in kaj všeč se Kranjcem poje,
odkrij mi proze naše lepotije!«

6.4 Prešernov jezikovni boj – boj za obstoj slovenskega naroda

Prešeren si je skupaj s prijateljem Matijo Čopom prizadeval, da bi Slovenci ohranili črkopis, ki je bil do tedaj v veljavi, to je bohoričico, in da bi se slovenski jezik

»izobrazil« na drugem nivoju – umetniškem nivoju. Vzporedno s temi zahtevami gre tudi Prešernovo prizadevanje za ohranitev slovenskega jezika (v slovanskem prostoru) kot pomembnega dela narodne identitete in entitete. Panslavizem in ilirizem je pesnik ostro zavračal in se je proti njemu s svojo poezijo tudi boril.

6.4.1 France Prešeren – ideolog Kranjske čbelice

»ČEBELARJA«

Uspešno sta dopolnjevala znanje drug drugega in ga nazadnje sklenila v letnem zborniku *Kranjska čbelica*. Vse več je bilo novih pesmi, zato je zorela tudi zamisel o izdaji zbornika slovenskih pesmi, ki je kot *Kranjska čbelica* leta 1830 in nato še štirikrat prinesla številne Prešernove objave. *Kranjska čbelica* je postala poglavitni medij za objavlanje Prešernovih pesmi. Pesniške sadove Prešernovega prijateljevanja s Čopom ponazarjajo predvsem ciklus *Ljubezenski sonetje*, elegija *Slovo od mladosti*, v kateri obsoja razmere, ki se ne ujemajo s pričakovanjem mladega človeka, vnetega za dobro, pravično ter lepo in ker je Prešernova poezija izzvala v slovenskem konservativnem okolju močno moralistično in literarno nasprotovanje, je Prešeren posvetil veliko moči tudi literarni satiri; njegova najpomembnejša satirična stvaritev je Nova pisarija (1831). Še bolj izrazito je pokazal svoje stališče nasproti času, ko je ob pariški julijski revoluciji leta 1830 prevedel Koernerjevo pesem *Licovovi strelci*, v kateri je nemški pesnik slavil osvobodilni boj svojih rojakov proti Napoleonu. V prevodu je Prešeren neodvisno od izvirnika poudaril misel, da »prostost iz smrti izvira« (Legiša 1959, 107). O štirih zvezki *Kranjske čbelice*, ki so izšli v letih 1830 – 1834, Ziherl meni, da predstavljajo veliko kulturno dejanje, saj kažejo, kaj je mlada slovenska literatura zmogla – najpomembnejši je bil seveda Prešernov delež – in s tem so postali tudi zelo pomembna opora narodnoprebudnemu gibanju. »Čbeličin« ali Prešernov krog je bil v svojem bistvu napreden slovenski politični krog (Ziherl v Kocjan 1983, 11). Znano je namreč, da so bili pod pogoji predmarčnega absolutizma v Avstriji, Prusiji in drugod nadomestilo za politične stranke prav literarni krožki in skupine. S tem se je organiziralo slovensko kulturno življenje po zgledu drugih narodov, ki je napovedovalo Slovencem boj za svobodo naroda ali pa ostanejo še naprej podložniško kmečko ljudstvo.

6.4.2 Črkarska pravda

»METELČICI«

Naslednja velika preizkušnja za Prešerna in Čopa je bila črkarska pravda. Kopitar in njegov učenec Metelko sta namreč skušala uvesti nov črkopis - metelčico, pravzaprav dvanajst novih črk, ki so bile vsebinsko in estetsko neutemeljene. Kot navaja Zihlerl (1949, 50) sta se Čop in Prešeren v pravdi zavzemala za staro bohoričico kot črkopis, ki je imel pri Slovencih že dolgo tradicijo in je bil tudi skladnejši kot metelčica. Nova poezija, nad katero se spotika nazadnjaški pisar v Prešernovi *Novi pisariji*, je predvsem Prešernova. O tem ne govori samo ljubezenska tematika, ampak tudi njene oblike. Kajti izmed njih so drugi čbeličarji zlagali le zdravljice, medtem ko se je Prešeren v svoje želji, vzdigniti našo literaturo na evropsko raven, loteval balad, romanc in sonetov ter snoval tragedijo (Legiša 1959, 107).

Prešeren je z veseljem posegel v pravdo z znamenitim sonetom o kaši, medtem ko je diplomatski Čop molčal. Namesto njega je spregovoril Čelakovsky, češki pesnik, ki je zavrnil reformo črkopisa, obenem pa, v oceni prvih treh zvezkov *Kranjske čbelice*, pohvalil Prešernovo poezijo. To je bila prva zunanja ugodna kritika, ki je negotovemu pesniku dala nove samozavesti (Lajovic 2008a).

Čop, spodbujen s Čelakovskim, je nato vendarle odločno napadel metelčico, ki je bila kmalu zatem prepovedana z dvornim dekretom (Vinkler 2006, 220).

Kopitar je prišel svojim črkopisno-slovničarskim despotizmom, ki se je na neki stopnji tudi prepletal z radikalno odločenostjo preprečiti konkurenčni Prešeren-Čopov romantično nacional(istič)ni model razvoja slovenskega jezika, z zmago Prešeren-Čopove paradigme mišljenja o razmerjih jezik – literatura – kultura – narod, na hudo slab glas med Slovenci (Vinkler 2006, 151). Legiša (1959, 107) v nadaljevanju ugotavlja, da je šlo pri Kopitarju za prekrivanje slovenske majhnosti, zavajajoče in nestvarno, kakršna je bila tudi misel, da je s takim kmečkim in nevarno očiščenim jezikom rešeno vprašanje nadaljnjega literarnega razvoja.

Slodnjak govori o abecednem boju kot spopadu dveh generacij, ki je razkril, da sta v vrhu slovenskega izobraženstva razvila dva različna pogleda na svet in življenje in s tem tudi dve nasprotujoči si zasnovi kulturnega, socialnega in političnega življenja

slovenskega naroda. Toda Prešeren, glasnik demokratičnih narodnostnih sil je s pesniško genialnostjo skupaj s Čopom razvil slovenski kulturni in literarni program, ki bi naj bil v sintezi evropskih kulturnih vrednot na temelju slovenske jezikovne in narodne samostojnosti (Slodnjak v Kocjan 1983, 13).

»KDOR JIH BERE, VSAK DRUGAČE PESMI MOJE SODI«

Odzive na prvi zvezek literarnega almanaha *Krajnska čbelica* (1830) je Matija Čop v pismu Jerneju Kopitarju opisal takole: »Tukaj je njen izid prebudil več zanimanja, kakor bi mogel človek pričakovati, namreč med ljudmi, katerim je bila predvsem namenjena – se pravi med bolj izobraženimi, saj kmetom, za katere že toliko drugih piše, ni bila namenjena« (Cvirn in Studen 2005, 34).

Spopad med svobodomisleci in nazadnjaki se je še stopnjeval, zlasti Prešeren je bil vse ostrejši in zato je tudi cenzura postajala vse bolj nemirna. Pesnika je moral brzdati celo njegov mentor, Čop. Pojav »Čbelice«, abecedni boj in še druge kulturno-politične akcije Prešernovega kroga so skrajne desne elemente v družbi sicer oslabile, a so bili likvidirani le posamezni predstavniki in ne politična skupina kot celota. (Kardelj 1949, 13) Pri tretjem zvezku *Krajnske čbelice* si je Čop s svojim ugledom na Dunaju izboril, da bo sam pregledal besedila, pri tem sta si s Prešernom prišla navzkriž. Čop je hotel umiriti strasti in je med drugim črtal pesem *Apel podobo na ogled postavi*, v kateri Prešeren Kopitarju zabrusi: »le čevlje sodi naj kopitar!« (Kocjan 1983, 12; Lajovic 2008a).

Čop in Prešeren sta se zavedala, da se bo tragično životarjenje njunega ljudstva začelo obračati na bolje takrat, ko se bo v njegovem izobraženstvu prebudila skrb za *čast* materinega jezika, želja, da sodeluje z naprednim človeštvom v kulturnem življenju in sploh, a le na temelju svojega lastnega jezika in narodne zavesti. Kot meni tudi Slodnjak (1985, 8), na žalost tega nabožno pismenstvo s konca 20. let 18. stoletja ni obetalo, saj je raslo iz težnje, da zaduši, enkrat za vselej, vsako klico avtonomne, umetniške poezije pri Slovencih. V mislih nista imela zgolj mehanskega prevzema teh oblik; bile bi naj le kot nekakšna posoda, v kateri bi genialni pesnik Slovincem prinesel svobodo duha in evropsko miselnost, ki se je dvigovala z namenom preureditve človeštva po načelih avtonomne etike v smislu enakosti, bratstva in svobode.

Verjela sta, da mora narod, če hoče biti omikan in svoboden, v svoji kulturi zavesti največje pridobitve celotnega človeštva, v katerem hoče živeti kot posebna in enakovredna enota. Če narod tega nima, ostane tuj drugim narodom, ki ne vedo za njegova stremljenja. Oba sta doumela vrednost velikanskega preobrata v Evropi po Napoleonovih vojnah, ki se je razodeval v socialnem in političnem vrenju.

6.5 Mednarodne razsežnosti jezikovnega boja

Tudi v razmerju med tako imenovanimi državnimi in nedržavnimi ali svobodnimi in nesvobodnimi narodi sta Čop in Prešeren videla podobna nasprotja, ki so razganjala posamezne stanovne in ljudi istega svobodnega ali nesvobodnega naroda. V duhu časa je bilo, da so se nesvobodni narodi sklicevali na iste naravne pravice, kot sta jih terjala meščanstvo in delovno ljudstvo v vsakem narodu od privilegiranih stanov. »Povsod se je dvigal človek kot posameznik, kot član naroda, države in socialnega razreda zoper strmoglavljeno doktrino, da je član univerzalne »božje države«, praktično pa podložnik tega ali onega legitimnega gospoda« (Slodnjak 1985, 8-9). Verjetno je ravno zato med naprednimi ljudmi vseh narodov vladal enoten pogled na te probleme, kar je kljub cenzurnim in drugim oviram pospeševalo pretakanje misli in omogočalo njihovo učinkovanje na ustvarjalne duhove vseh narodov. Prešeren je na primer prebiral nemške pesnike in pisatelje kot njim soroden, enakovreden človek, vendar je v nasilju gospodarskih in upravnih ukrepov Metternichovega sistema še predobro čutil proti - slovensko in tudi proti - človeško ostrino in krivico.

Z recenzijo Čelakovskega iz leta 1832 (gre za recenzijo prvih treh zvezkov *Kranjske čbelice* 1830-1832) naslovljeno *Krajinská literatura* je postal Prešeren znan tudi češkemu bralcu, vsaj estetsko vzgojenemu recepcijskemu krogu, ki je sprejemal *Časopis českého Museum*. V njej Čelakovský med drugim pravi o Prešernu takole:

... In zdaj o g. Prešernu, čigar imenitna dela dajejo Kranjski čbelci posebno vrednost in lepoto. Ta mladi pesnik (sedaj šteje okoli trideset let), ki ga je narava oskrbela z bogatimi rodovi, je resnično vreden častne dobrodošlice v vrstah slovanskih pesnikov in za prihodnost zbujajo tem lepše upanje, ker je na vseh straneh videti, da se pošteno trudi za povečanje literarnega repertoarja in za izobraženost svojega duha. Svojo moč je preizkusil v pesmih raznih vrst, v lirskih, elegičnih, satiričnih, v romancah, epigramih in sonetih, v vseh vrstah izpričuje

enako spretnost, enako živahnost in ubranost misli. Sicer pa je – kolikor nam je moč soditi o tej reči – njegova dikcija čista, jedrnata in pristno slovenska, verz pa tekoč in zvoneč (Vinkler 2006, 220-221).

Slovenec Čelakovský v svoji recenziji poziva:

... Ostanite torej raje, dragi Slovenci, vedno pri svojem ustaljenem načinu pisanja in ne dajajte prostora tem in podobnim praznim ter neuporabnim novotarijam, če bi vam pa kdaj prišlo na misel popravljati svoj pravopis in abecedo, tedaj napravite to po zgledu Čehov in Poljakov ter za svoje [, s, z, [h, sh, zh sprejmite naše s, z, c, š, ž, č. S tem boste sebi in nam olajšali branje knjig. /.../ Vendar ne bi svetoval, da bi se take prenove lotil kateri suhoparnik gramatikov, temveč, naj se je, če bo do nje že prišlo, loti kakšen bister in priljubljen pisatelj, kakršen je Prešern./.../ Ne ločujte, temveč združujte v eno; pri vas, ki prvi stopate v ta novi vrt, bo tudi dobra volja visoko veljala. Dobro delajte za to (Vinkler 2006, 226-227).

6.5.1 *Ljubezen do ženske = ljubezen do naroda*

»ZGUBLJENA VERA«

Njegova ljubezenska lirika, njeni začetki segajo v leto 1830, se je začela visoko dvigati s pomočjo posebne misli, s katero je spremljal nekako od druge polovice leta 1831 Primčevo Julijo, mladostno hčerko ljubljanske trgovke Primčevke. Ta misel se je v njegovi duši krepila v odrešujočo duhovno moč, ki bi mu mogla vrniti izgubljeno vero v žensko in s tem vero v človeštvo, v smisel lastnega in občega življenja. Z njo je premagoval trenutke razočaranja in obupa nad sabo, sočlovekom, družbeno ureditvijo in smislom življenja in doživljal dneve velike ustvarjalne sreče, ko je v *Sonetnem vencu* izražal poleg čistosti in elementarnosti svoje nove ljubezni tudi globoko ljubezen do svojega ljudstva in njegovega svobodnega življenja (Slodnjak 1985, 13). Ložar se je tako izrazil o razpoloženju v katerem je Prešeren napisal *Sonetni venec*:

Poet ga je pisal v času velike duševne vznemirjenosti, ki mu jo je prizadejala iznenadna ljubezen do Julije. Venec je živa podoba njegovega tedanjega razpoloženja, ali bolje, vseh neštevilnih razpoloženj, ki jih je ta usodni dogodek sprožil v pesnikovi duši./.../ Usoda, ki jo je deležna poezija pri Slovencih samih,

njena zgodovina in zgodovina naroda, ki ne obsega nič drugega kot verigo razprtij, vojská in strasti, žalostnost vse naše pesmi, ki se vanjo zdaj uvršča še njegova tegobe polna poezija in ki ne najde sama poti do drugih, niti je drugi ne najdejo do nje – vse to je tedaj v neizrečeni jasnosti stopilo poetu pred oči in vrglo temnih senc čez njegov obraz. Zato pravi o Sonetnem vencu globoko upravičen: »Ran mojih bo spomin ...« (Ložar v Stelé 1959, 7-8).

V osmem sonetu Sonetnega venca (Glavan in Partljič 1999, 139) je z besedami upodobil politično usodo svojega ljudstva od tistega trenutka, ko so ga vključili v germanski socialni in duhovni svet:

»Obložile očetov razprtije
s Pipinovim so jarmom sužno ramo;
odtod samo krvavi punt poznamo,
boj Vitovca in ropanje Turčije.«

Slodnjak (1985, 4) ugotavlja, da se je slovenska zgodovina Prešernu razodela kot tisočletna, krvava tragedija, ki so jo, na videz nase in na potomce, nakopali nesložni predniki. V resnici pa, kar je Prešeren dobro vedel, a tega ni smel na glas povedati, so skromna gradišča in selišča slovenskega ljudstva Germanom zapirala pot iz njihovih vzhodnih kolonizacijskih dežel k morju in na Balkan. V ta namen bi se morali Slovenci, po potezah germanske državne politike, potujčiti ali pa se izseliti.

Osrednja misel venca je pesnikovo hrepenenje, da bi mogel z lepoto svoje pesmi preobraziti vsako slovensko srce na način, da bi vzljubilo svojo domovino, materin jezik in narodno čast svojega ljudstva. Kot Slodnjak tudi Prunk (1992, 49) ugotavlja, da je Prešeren v njem jasno izrazil svojo oceno o slovenski zgodovini, da niti v eni pesmi ni slavil cesarja in dinastije, pač pa ravno nasprotno, je zelo jasno povedal, da je tuja frankovska nadoblast nad Slovenci »kriva«, neprimerna in neprijazna, da »ječe pod težkim jarmom sini Slave« in da »le ptujcem sreče svit v Krajni žari«. V slovenski zgodovini mu pomenijo vrh zametki samostojnejšega življenja na slovenskem: oblast celjskih grofov in predvsem krvavi kmečki punt ter boji proti Turkom.

Narodno – domovinska tema je z leti pri pesniku pridobivala na svoji veljavi. Med pesmi s tovrstno tematiko sodi tudi *Elegija svojim rojakom*, ki pelje v narodnoprebudno smer in hkrati izraža tudi kritičen odnos do narodno premalo zavedne »kramarske pridobitniške« miselnosti slovenskega meščanstva. Prešeren je Slovence skušal zdramiti s kritično besedo na račun narodne apatije, mlačnosti, brezbržnosti (Kocjan 1983, 21).

Takole je zapisal v predzadnji kitici *Elegije svojim rojakom* (Slodnjak 1985, 124-125):

»Kar ni tuje, zaničuješ,
starih šeg se zgublja sled,
pevcov svojih ne spoštuješ,
za dežele čast si led!«

V nadaljevanju Zihlerl (1949, 46) meni, da v razvoju poezije narodna pesem zaznamuje določeno stopnjo, na kateri ni moč ostati, da je treba poezijo razvijati dalje, v skladu z reševanjem osnovne problematike tedanjega življenja na Slovenskem – z dvigom družbene zavesti kmeta in ohranitvijo v slovenstvu tistih slojev, ki so se iz slovenskega podeželja izločili. V takem smislu je Prešeren pojmoval narodno pesem. V iskanju in objavljanju narodnih pesmi je Prešeren videl pomembno točko v narodnem programu.

»KAKO BIT' HOČEŠ POET?«

Kot meni Slodnjak (1985, 14), je Prešeren zaradi pritiska cenzorjev čedalje bolj živel v prepričanju, da mora za umetniško upodobitev prebujе modernega človeka v slovenski književnosti zastaviti samega sebe, lastno dobrobit in srečo. Trpljenje, ki mu je prisojeno zaradi posebne umetniške nadarjenosti že sprejme, toda kljub temu še vedno terja pravico kljubovati družbeno priznanim oblikam življenja prav zaradi te posebne nadarjenosti. Sledeče imenitno povzemata verza v *Pevcu* (Slodnjak 1985, 39):

»Kakó
bit' hočeš poet in ti pretežkó
je v prsih nosit al' pekél al' nebó!

Stanú

Se svojega spomni, trpi brez miru!«

V svojih pesmih in pesnitvah je odkrival tragedijo prvega modernega slovenskega človeka in je terjal sprostitev in zadoščenje svojih osebnih in umetniških zahtev, ker je bil prepričan, da bi to pospešilo razvoj njegove poezije in po njej tudi njegovega naroda (Slodnjak 1985, 14).

Čez nekaj let je postala zelo pomembna dilema, ali naj se Slovenci razvijajo kot samostojna narodna individualnost ali naj sprejmejo hrvaški jezik in se zlijejo v en – ilirski narod. Nekateri slovenski kulturni delavci, zlasti s Koroške in s Štajerske (Stanko Vraz) so se zaradi mnenja, češ da smo Slovenci premajhni za samostojno življenje, nagibali k misli, naj se Slovenci kulturno in politično zlijemo s Hrvati. Proti takim idejam oziroma nameram, ki so se v slovenskem prostoru med delom razumnikov pojavljale še nadaljnjih sto let, je odločno nastopil France Prešeren (Prunk 1992, 44). V pismu Stanku Vrazu je povedal: »Sicer pa želim ne samo panslavizmu, temveč tudi panilirizmu najboljše uspevanje; vendar mislim, da je treba vse, kar je vzknilo, pustiti, da mirno raste do dneva žetve, zato, da bo Gospod mogel na sodni dan ločiti dobro od slabega« (Slodnjak 1971, 249).

6.6 Ilirizem –»Smrt slovenskemu narodu!«

»NAROBÉ KATON«

Med letoma 1837 in 1841 se je na slovanskem jugu visoko dvignil hrvaško-ilirski val, kateri je resno ogrozil slovensko narodno in kulturno individualnost. Vprašanje ilirizma, kot navaja Kardelj (1957, 200), je na slovensko seglo z idejo stapljanja južnoslovanskih jezikov – srbskega, hrvaškega in slovenskega – pri čemer naj bi se predvsem slovenski jezik odpovedal svoji individualnosti v korist dozdevno večje skupine moči in povezanosti vseh treh narodov. V tistem času ni nihče tako jasno prepoznal vsebinsko nedemokratičnost ilirizma in panslavizma in njunega oportunizma, kakor jih je Prešeren. Od tod verjetno tudi ostrina s katero je nastopil proti tema gibanjema, saj se je docela zavedal nenaravnosti in daljnosežnosti te zamisli. Paternu (1994, 17) ugotavlja, da je Prešeren z razumnimi razlogi, filološkimi in filozofskimi, s popolno notranjo gotovostjo in zunanjo suverenostjo in z njegovo odlično pesniško besedo prepričljivo

branil pravico slovenskega jezika do lastne samobitnosti Zaradi tega naj bi izgubil nekaj popularnosti na jugu, od koder so že takrat prihajali očitki slovenskega separatizma. Da smo obstali pri svojem jeziku v literaturi, je odločilno predvsem delo, ki sta ga opravila in stvarno stališče, ki sta ga zavzemala Prešeren in Kopitar (Legiša 1959, 22). S tem sta dala trden zgled tudi za naprej, saj so se podobni poskusi pojavljali zmeraj znova in še daleč v dvajseto stoletje.

Prešernov krog je odločno nastopal proti ilirski ideji. Kardelj (1949, 15) meni, da je odpor izhajal iz njegovega bistva, kajti kdor je baziral vso svojo politiko na gibanju ljudskih množic in za kogar so bili ideali svobode in človečnosti izhodišče narodnega boja, tak človek se ni mogel navduševati nad idejami, ki niso koreninile v ljudstvu. Malomeščanski oportunistem se je izgubil v panslavističnih in ilirskih idejah, ker se je bal lastnih množic zaradi njihovih socialnih zahtev. Demokrat je izhajal iz svojega ljudstva, zato je organiziral njegove sile. Ta aktivistična vsebina Prešernovega prizadevanja se jasno razodeva ob teh besedah, ki jih je napisal v pismu Stanku Vrazu: »...Bolje je zato po Homerjevih besedah biti zadnji pastir, kakor zapovedati vsem mrtvim« (Kardelj 1949, 15).

6.7 Ljudska pesem – narodova tradicija

»PESEM STOKRAT PETA«

V tem času je v Ljubljano prispel interniranec, mlad poljski plemič Emil Korytko, v katerem je Prešeren odkril sorodno dušo, Poljak pa v Slovencu dobrega prijatelja. Skupaj sta zbirala slovenske ljudske pesmi in snovala literarni in kulturni časnik. To ni bilo prvič, da se je Prešeren posvetil zanimanju za ljudsko pesem. Ker Čop ni bil naklonjen posnemanju ljudskega pesništva, ji v času sodelovanja s Čopom ni prisojal večjega pomena za svoje delo (Kos 2002, 121). V preteklosti je v tretjem zvezku *Kranjske čbelice* že izdajal popravljene in z njegovim pesniškim izrazom oplemenitene pesmi. Vendar teh pesmi ni štel za svoje in niti ne za pravo folkloro. S Korytkom sta zbirala in urejala izključno prvotne različice ljudskih pesmi. Njuno delo je presenetila in pretrgala nenadna izgnančeva smrt v koncu leta 1839, ravno ko naj bi v kratkem izšel prvi zvezek njune zbirke slovenskih ljudskih pesmi (Kocjan 1983, 16-17). Slodnjak (1985, 17) v nadaljevanju ugotavlja, da njuno delo označuje iskreno stremljenje doseči

pravilno sintezo med slovanskimi političnimi in kulturnimi gibanji tistega časa in med upravičeno zahtevo po slovenski jezikovni in narodni samobitnosti.

6.8 Slovenski časopis kot politični medij 19. stoletja

Konec leta 1839 je bil Prešeren takoj pripravljen sodelovati v založniškem podjetju prijatelja Andreja Smoleta, v katerem je mislil izdati tudi svoje *Poezije*. Prav tako je bil pripravljen sprejeti souredništvo v političnem časniku *Ilirske novice* in literarne predloge *Ilirski Merkur*, katera je tedaj snoval Smole. Iz Smoletove prošnje na guberniji, katero je policijski minister Sedlnitzky zavrnil, lahko sklepamo, da sta prijatelja hotela s tema organoma odbijati napade ilircev in njihovih zaveznikov na slovensko jezikovno in narodno samobitnost. Vendar je kmalu tudi tega Prešernovega prijatelja pokosila smrt. Zopet je ostal sam in potr (Kocijan 1983, 17; Slodnjak 1985, 18).

»NOVIČARJEM«

Slovenska oziroma tedanja kranjska družba se je zlagoma spreminjala, le da Prešeren tega ni opazil. Na površje so prihajali sposobni in trdoživi narodni voditelji; to velja zlasti za dr. Janeza Bleiweisa. Mladi veterinar je leta 1843 ustanovil časopis *Kmetijske in rokodelske novice*, ki naj bi predvsem utrdil urednikovo pozicijo v narodnih zadevah, vse drugo, vključno z literarnimi objavami, je bilo v ozadju. Konzervativne in nepolitične *Novice* niso »počele« drugega, kot pisale v slovenskem jeziku, katerega je preprosto ljudstvo razumelo in bralo. Caf je o Bleiweisu dejal: »... dr. Bleiweis je strašljiv bedak – ravno prav za kmečke novine ...« (Caf v Kardelj 1949, 13). Vseeno pa njihov pojav v slovenskem prostoru nosi pomemben pečat prav v političnem razvoju slovenskega naroda. Postale so organizacijsko središče vodilnih skupin narodnega gibanja na Slovenskem. Bleiweisu je z »Novicami« uspelo pomladiti, okrepiti in vzpostaviti svojo konzervativno politično skupino kot vodilno stranko v slovenskem narodnem gibanju v svojih drobnih nacionalnih zahtevah in interesih, medtem ko je levo demokratično krilo, s Prešernom na čelu, ostalo neodločujoča in preganjana manjšina. Program Bleiweisove politične smeri je povzet v geslu: »Vse za vero, dom, cesarja!« (Kardelj 1949, 16; Kardelj 1957, 191, 202). Bleiweis je mirno spregledal vso dotedanjo Prešernovo poezijo in ga ni povabil k *Novicam* kot sodelavca, kar je bil še en udarec za nesrečnega pesnika. Prešeren je nato pisal Vrazu: »Za moje ime v slovenskem svetu

nihče ne ve!» (Lajovic 2008b; Prunk 1992, 48). Nekoliko pozneje je Bleiweis Prešernu objavil *Krst pri Savici* in še nekaj drugih njegovih pesmi, a pristnega stika z njim nikoli ni našel.

Prešernova narodnotvorna volja ni ostala samo v okvirih jezikovne in literarne prebuje, ki jo je na zgodnejši ravni opravilo že razsvetljenstvo, v temelju pa protestantska reformacija v 16. stoletju. Narodnotvorno politično misel je Prešeren pognal na področje večje neposrednosti, na področje političnega mišljenja in delovanja. Možnosti pa so bile tukaj manjše in so se hitro ujele v cenzurne in druge pasti (Paternu 2000, 75).

6.9 Slovenska himna

Medtem so Prešernu zavrnilo še četrto in peto prošnjo za samostojno advokaturo. Tedaj je bil že na zelo slabem glasu; policijska karakteristika mu je očitala neurejeno življenje, pijančevanje, čutnost in nelepe navade, kar so slaba priporočila za ugledni odvetniški stan (Slodnjak 1964, 253-254). Pesniški dar v njem ni popolnoma ugasnil. Nasprotno, v tisti čas (1844) sodi *Zdravljica*, ki poudarja humanistično vizijo enakopravnosti in prijateljskega sožitja vseh narodov ter pravice vsakega do samostojnosti (Kos 2002, 118-119).

Zdravljica je Prešernova slovenska politična pesem, nastala kot prenos ideje francoske revolucije – o enotnosti, svobodi in bratstvu – na osnovno slovensko vprašanje, vprašanje narodnega obstoja in osamosvajanja (Paternu 2000, 75). Na njenem temelju in na osnovi njenih idej je po revoluciji 1848 nastal prvi slovenski politični program Zedinjene Slovenije, postavljen na demokratični temelj človeške in narodne enakopravnosti, na temelj naravnega, in ne zgodovinskega prava (Prunk 2008, 70). V idejnem smislu so najpomembnejše tretja, četrta, sedma in osma kitica. V 3. kitici Prešeren Slovence poziva naj se uprejo in osvobodijo. Zamisel narodne samostojnosti in združenosti je oprta na obstoj nekdanje slovenske karantanske svobodnosti – nosi nacionalno idejo, 4. kitica misel o sožitju med narodi razširi na vse slovanske narode – nosi idejo panslavizma, 7. kitica je vsebinski vrh *Zdravljice*, ki se kaže v ideji internacionalizma. Vsak narod ima pravico do svobode, samostojnosti in razvoja a le na svoj račun, ne tako, da posega v svobodo in suverenost drugih narodov. 8. kitica se konča z idejo humanizma, z vero v človeškost in človeško dobroto (Kos 2002, 118).

»ZDRAVLJICA«

Paternu (Vidic 1994, 3) navaja, da je z *Zdravljico* pesnik premagal svojo življenjsko potrto in nesrečo ter je kot demokrat in človekoljub pozdravil politično in socialno vrenje po Evropi. Z objavo *Zdravljice* je imel Prešeren kar nekaj težav; dvorni cenzor Fran Miklošič je namreč zavrnil tretjo in četrto kitico, Prešeren pa tako okrnjene pesmi ni hotel objaviti. In pod takšnimi pogoji je postajalo vedno bolj jasno dejstvo, da je moč osamosvojitve slovenskega naroda doseči le z zlomom absolutizma. To spoznanje je Prešeren jasno izrazil v svoji *Zdravljici* kjer odločno zahteva: »da oblast in z njo čast, obilnost bodo naša last« (Slodnjak 1985, 34). Doseči je treba oblast in politično samostojnost slovenskega naroda, da se bodo odprle poti lastnemu gospodarskemu razvoju. Kardelj (1957, 190) je mnenja, da ni prav nič nenavadnega v tem, da je cenzura zasegla prav te stihe. Z razliko od medlih panslavističnih iluzij slovenskih ilircev kaže Prešeren v njih na konkreten politični cilj slovenskega naroda, ki edini Slovencem lahko zajamči normalen razvoj in napredek. Počakal je še nekaj let in jo, po pomladi narodov, leta 1848 objavil v Bleiweisovih *Novicah*. Urednik je takrat naši sedanji himni namenil rezervno mesto na naslovnici *Novic*, prednost pa je namenil nekemu besedilu, ki je danes, tako kot njegov avtor, anonimno (Vidic 1994, 3; Lajovic 2008b).

V svojem idejnem sporočilu nosi *Zdravljica* miselno izvorni in visoko umetniški odziv na geslo »vsi ljudje so bratje«, ki so ga tedaj razglašala vsa revolucionarna združenja (Slodnjak 1985, 19). *Zdravljica* nosi v sebi tudi že nekatere zasnove slovenskega političnega programa, upesnjene še pod vladavino Metternichovega absolutizma, ki ga je pobrala šele marčna revolucija 1848. V njenem središču živi misel o enakosti, prostosti in bratstvu ljudi, misel francoske revolucije, katero je Prešeren prenesel na področje odnosov med narodi. Iznašel je obliko, ki je še vedno tvorna. Združuje namreč realnost in utopijo, kateri politiko delata »živo«, uporabna je za politični program in hkrati za vizijo brezmejne prihodnosti (Vidic 1994, 3). V resnici je bil to prvi slovenski razločni klic k pomladi narodov, ki jo je nato prineslo leto 1848. Nacionalizma v *Zdravljici* ni mogoče ločiti od pesnikovega humanizma. Prešeren je bil nepopustljiv v obrambi in uveljavljanju temeljnih vrednot narodne samobitnosti, prostosti in enakopravnosti. Kljub temu je bil zunaj vsakršnega nacionalizma omejene vrste, svetovljansko odprt spoštovanju vseh drugih narodov, ras in ver (Paternu 2000, 75-76). *Zdravljica* je postala bistveni del slovenskega narodnega in socialnega osvobajanja, bila

je pobuda za razvoj slovenske narodne zavesti in svetovnega bratstva ter sloge med narodi. V njej obstaja misel o svobodnem, enakopravnem, miroljubnem sožitju vseh, velikih in malih narodov sveta, misel, ki ostaja cilj človeštva še danes.

Zdravljica se je takoj po izidu prijela slovenske zgodovine in imela v njej pomembno vlogo. Zgodovine se je držala tudi še naprej, bolj kot katerakoli druga pesem. Vedno znova in vsakič močneje je zaživela v vseh njenih usodnejših, prelomnih trenutkih. Prvič takoj ob njenem nastanku in izidu leta 1848, ki je zaznamovalo začetek novega obdobja v narodnem gibanju. Drugič nato v osvobodilnem boju zoper nacizem in fašizem pred drugo svetovno vojno. In še tretjič ob ustanovitvi samostojne slovenske države leta 1991, ko je najprej zelo spontano, potem pa še uradno postala uradna državna himna samostojne slovenske države s poudarkom na izbiri sedme kitice in peta po melodiji Stanka Premrla (Vidic 1994, 4).

6.10 Prešernov pesniški opus kot narodnotvorno dejanje

Prešeren je veliko energije namenjal izdaji svojih Poezij in leta 1846 je rokopis vendarle oddal v cenzuro. Ta je bila v osebi Frana Miklošiča blagohotna in na Prešernov izbor, z izjemo *Zdravljice* in nekega epigrama, ni imela pripomb. Tiskar Jožef Blaznik se je že lotil dela, Prešernu pa so se vremena zjasnila. Na isti dan, ko so na Dunaju dovolili tisk njegovih Poezij, torej 22. julija 1846, so Prešernu odobrili advokatsko mesto. Novo, že šesto prošnjo je poslal za razpisani mesti v Postojni in Kranju, in sodna oblast ga je poslala na Gorenjsko (Lajovic 2008b). Da v tisoč dvesto izvodih natisnjene *Poezije* niso bile nikakršna uspešnica priča dejstvo, da jih je bilo v poldrugem letu prodanih le 318, šestnajst let pozneje pa jih je imel tiskar Blaznik v zalogi še vedno 190 izvodov. To dejstvo zgovorno priča o času in razmerah v katerih je ustvarjal Prešeren (Ilich 2000, 324-325).

Poezije so edina pesniška zbirka, ki jo je France Prešeren izdal in že stopetdeset let je to najpomembnejša slovenska knjiga pesmi. V tej knjigi smo Slovenci dobili in spoznali pesniške oblike, katerih prej ali nismo poznali ali pa smo jih slabo posnemali. Prešeren jih je vrhunsko zapisal in nam jih predstavil. V Poezijah je zajeta slovenska zgodovina (v *Krstu pri Savici*), sodobnost in tudi slutnje prihodnosti, ki so se uresničevale skozi desetletja. Njegove pesmi popisujejo »pekel in nebo« Slovenca in slovenskega naroda. Pesnik upa, da so Slovencem minute pekla štete in da je napočil čas, ko se morajo

Slovenci osvoboditi tiranije tuje gospode. Za Slovence prihaja čas, ko se bodo dvignili v nebo in poleteli svobodni kot ptice, novim zmagam naproti. Zato si ta knjiga zasluži, da jo ima na knjižni polici vsak Slovenec.

Ziherl (1949, 25) govori o Prešernu kot idejnemu predstavniku slovenskega naroda, o slovenskem narodu pa kot »narodu – zamudniku«, kateri je moral v svojem nacionalnem razvoju naglo preiti nekatere narodnotvorne stopnje, za katere so drugi narodi potrebovali štiri, pet ali več stoletij; na primer nastajanje nacionalne buržoazije, oblikovanje nacionalnega teritorija in dozorevanje domače posvetne inteligence in z njo tudi »visoke« slovenske literature.

Oton Župančič je zapisal: »Naša književnost je stara nekaj stoletij, naše leposlovje samo toliko desetletij, kolikor je preteklo, odkar je izšla knjiga Prešernovih poezij« (Ilich 2000, 317).

6.11 Prešeren v letih marčne revolucije

»LE ENI LJUB'CI JE ZVEST, TI LJUBCI ČAST SE PRAVI ...«

Marčno revolucijo je doživel Prešeren že zelo telesno načet in prizadet. Kljub boleznim je bil France Prešeren v tistem času najverjetneje edini med Slovenci, ki je razumel časovni in zgodovinski pomen tistega časa in dogajanja. V Kranju je dokler so mu moči dovoljevale posegal tudi v njen lokalni razvoj, sodeloval je pri naprednih peticijah kranjskih meščanov, vodil njihovo pravdo zoper samovoljni »pokvarjene« birokracije in je bil aktiven član narodne garde, čeprav ni nosil njene uniforme. Številne reveže je menda zastopal zastonj, pa tudi sicer ni izkoristil številnih možnosti za zaslužek, ki mu jih je ponujalo gospodarsko prebujajoče se središče Gorenjske.

»...TA GRE Z NJIM V BOJ KRVAVI...«

V revolucijsko leto 1848 sodita še dve pomembni Prešernovi dejanji, ki sta že izrazito politični. Na zadnjem zasedanju stanovskega deželnega zbora v Ljubljani dne 6. aprila 1848 je Prešernov prijatelj Karel Florijan predložil znamenito peticijo mesta Kranj, ki govori o mestni samoupravi, o podražavljenju cerkvenega premoženja, o slovenskem šolstvu, o slovenski univerzi v Ljubljani in o odpravi telesne kazni. Verjetno je v veliki in odločilni večini Prešernovo delo. Druga njegova akcija je bila naperjena zoper volitve

v frankfurtski parlament. Lotil se je zavzete agitacije – v njegov krog je sodil tudi kaplan Lovro Pintar iz Preddvora, ki je bil leta 1859 osumljen, da snuje slovensko državo – in njegov delež pri tem, da je ideja volitev v frankfurtski parlament doživela v Kranju tak hud poraz, najbrž ni bil majhen (Paternu 1994, 210-211; Vidic 1994, 3).

Vendar je kmalu začel spoznavati verolomnost avstrijske dinastične politike, naraščanje reakcionarnih sil v meščanstvu in nezavednost ljudstva ter se začel umikati, tudi zaradi napredovanja njegove bolezni (Paternu v Vidic 1994, 3-4). Bolehal je za cirozo jeter.

»...*KJER SMRT JUNAŠKE BRATE POVABI V SVATE*«

Nesrečno življenje in zlasti pijača sta ga tako načela, da ni zmožni novega začetka. Pesmi ni več pisal, le še za gostilniške potrebe je zložil kakšno pohujšljivo; da je vedel, da niso za vsake oči, dokazuje podatek, da je tovrstne pesmi zaklepal v predal, katerega ključ je ves čas nosil s seboj. Večina gostilniške poezije je bila ob Prešernovi smrti uničena, v nikoli povsem pojasnenih okoliščinah, ki so bile dolgo predmet spora med liberalci in narodnjaki. Zadnji pesnikovi dnevi niso bili lahki, bil je brez denarja, na vseh koncih dolžan, tako da otrokoma in Ani ni imel kaj zapustiti, le v oporoki ju je priznal za svoja. Zemeljskega trpljenja ga je rešila šele »*zadnja ljub'ca, bela smrt.*« Umrl je na četrtek, 8. februarja 1849 v Kranju, kjer je bil tudi pokopan (Lajovic 2008c).

6.12 Usoda pesnikove dediščine slovenskemu narodu

»*V SPOMIN FRANCETA PREŠERNA ...*«

Mušič (2000, 75-77) navaja, da je Prešernova literarna zapuščina doživela žalostno usodo, veliko stvari kaže na to, da so jo neusmiljeno uničili prav zastopniki npravstveno poučnega pesništva, proti kateremu sta se dvignila Čop in Prešeren. Tako je Prešeren prešel v našo narodno in občo kulturno zavest samo s *Poezijami*. Vendar se tudi v njih skriva bogato kulturno in narodno izročilo, ki je veljalo tedaj, velja danes in bo veljalo tudi v prihodnje.

S pesnikovo smrtjo se začinja drugi, veliko bolj bleščeči del Prešernove javne podobe. Bleiweis je kot dober politik zaslutil, da utegne pesnikovo ime kdaj zares postati slavno, zato je priredil slovesen pogreb in poskrbel za postavitve spomenika, s katerim naj bi se slovenski narod oddolžil Prešernovemu spominu. Zgodba o zbiranju denarja za

Prešernov spomenik odlično ilustrira tedanji odnos do pesnika in tudi širše značilnosti slovenskega značaja. Časopisi so že marca in aprila 1849 začeli objavljati pozive za zbiranje prostovoljnih prispevkov. Slovenci so denar zbirali štiri leta; 280 darovalcev je zbralo 626 goldinarjev, nekje v istem času pa so Slovenci na Kranjskem v šestih mesecih zbrali za postavitev spomenika hrvaškemu banu Jelačiću 1955 goldinarjev. Hrvaškemu banu so postavili spomenik, ker je pomagal zatreti marčno revolucijo leta 1848 in v kranjske kraje vrniti odtujeno in Slovencem neprijazno dunajsko oblast. Danes je spomin na hrvaškega bana pri nas medel, tudi Bleiweisa poznajo le redki, Prešeren pa je s svojimi poezijami eden najtrdnjših temeljev samozavesti sodobnega slovenskega naroda (Lajovic 2008d).

Gostje iz dežel Sv. Václava so poročali o slovesnosti ob odkritju Prešernovega spomenika 10. septembra 1900⁶, na kateri so sodelovali tudi njihovi ugledni predstavniki:

Ta dan se je v Ljubljani zbralo 20.000 ljudi. Proslave se je udeležilo 178 društev in združenj, slovanski gostje pa so razen Poljakov pripotovali iz celega slovanskega sveta. Še posebej lepo je bilo videti, kako nenavadno velika in dostojanstvena je bila delegacija naših južnoslovanskih bratov, Hrvatov in Srbov. /.../ Številčno in dostojanstveno je bil zastopan tudi češki narod – Jaroslav Vrchlický in Gabriela Preissová sta bila vroče pozdravljena z aklamacijo. /.../ Na Marijinem trgu je brez vsake disonance potekala imponantna slovesnost odkritja spomenika. Sprevod, ki se je začel v narodnem domu, je bil velikanski. Na Marijinem trgu se ni še nikoli zbrala takšna množica ljudi. Na mestu prireditve je Glasbena matica pod vodstvom M. Hubada zapela Nedvědovo kantato 'Slava Prešernu'. Nato je odlični govornik dr.Ivan Tavčar izvedel slavnostni govor, v katerem je poudaril, da je pričujoča slovesnost slavnost slovenske sile in upanja v slovensko prihodnost, ravno tako pa je slavnost vseslovanska in slavnost ideje napredka na Slovenskem. Nazadnje se je sprevod vrnil v Narodni dom, kjer je bil v veliki dvorani banquet (Vinkler 2006, 214).

6 Današnji Prešernov trg v Ljubljani.

Paternu (2000, 71-72) pritrjuje dejstvu, da se je Prešernova narodnotvorna misel rojevala in uveljavljala v času Metternichovega absolutizma in zato tudi predvsem v območju jezika in literature, ko še ni bilo organiziranega narodnopolitičnega gibanja in njegovih političnih institucij. Kljub temu dejstvo je bila narodnotvorna vsebina Prešernove poezije tako močna in daljnosežna, da je »pognala korenine« slovenskega osamosvajanja ne le za politične procese in programe, ki jih je nato sprožilo marčno leto 1848, temveč še za daleč naprej v 20. stoletje in v naš čas. Prešeren je postavil temelje tistega, čemur bi danes lahko rekli moderna narodna (samo)zavest. Razvil jo je na treh njenih območjih: v jezikovnem, v političnem in v bivanjskem mišljenju. Ta območja so bila v Prešernovem času pogojena in determinirana z evropsko romantiko, pa naj gre za jezik, politiko ali filozofijo. Prešernovo izbiranje in prilagajanje idej evropski romantiki je bilo tako zelo izvirno in tvorno, da je njihovi uporabnosti zagotovilo trajnejšo vrednost.

6.13 Ugotovitve

Izbira poklica in izbira ženske sta bili prva označevalca pesnikove osebne usode, izbira politike pa je bil njen nič manj pomembni člen. S pojmom politika tukaj ni mišljena politična dejavnost v običajnem in ožjem pomenu besede, kakršna je prišla pri Prešernu v obzir šele po padcu absolutizma leta 1848. Gre bolj za politiko duha, njegove mišljenjske, v javnosti bolj ali manj znane opredeljenosti do aktualnih političnih, kulturnih in ideoloških vprašanj tistega časa in še posebej do vladajočega režima. Za slovenski narod, čigar moč izvira iz njegove kulture in ne vojske ali ekonomije, kot to velja za kakšen drug narod, je tako ključnega pomena ohranitev in razvijanje svoje slovenske kulture in jezika. Kot omenja Kardelj (1957, 201) je bil jezik le zunanji izraz duhovne narodne enotnosti, ki se je slednjič morala manifestirati tudi v političnih zahtevah. Postavljanje umetnih zidov med narečja in krepitev lokalnega elementa sta taktiki, ki ju je reakcija uporabljala proti slovenskemu narodnemu gibanju.

V dunajski dobi, ko je bil Prešeren še študent prava, se je prvič globoko zamislil nad družbo v kateri živi. Z novimi življenjskimi izkušnjami je doživel razočaranje nad meščansko žensko in njeno zvestobo, dobil je globlji vpogled v sodobno evropsko politično in kulturno življenje, »oboževanje denarja« se mu je uprlo in je ob povratku v svojo domovino s seboj prinesel tudi kali liberalnega, mogoče bi lahko rekli tudi

revolucionarnega mišljenja. Že na Dunaju je goreče preučeval svetovna pesniška dela, ki so mu narekovala novo literarno prepričanje, ki ga je še bolj oddaljilo od domačih nabožnih piscev. Razmišljal je o pesmi, ki bi bila narodnostno univerzalna, ki bi imela v sebi podobo njegovih doživetij in tudi moč, da potegne v svoje območje tudi v tuji kulturi izobraženega človeka.

Konservativci so menili, da ne gre spreminjati tradicionalnega razmerja med jeziki in kulturami, glavna naloga slovenskega pisanja naj bo razsvetljevanje slovenskega kmečkega ljudstva. Tej nezahtevni usmeritvi slovenske književne ustvarjalnosti so se po robu postavili maloštevilni demokratični izobraženci okoli literarno razgledanega Matije Čopa in pesnika Franceta Prešerna. Prepričana sta bila, da je razvita književna kultura najpomembnejše merilo narodne zrelosti, edino pravo poroštvo narodne prihodnosti in eden izmed prvih pogojev za vključitev meščanstva in izobraženstva, katero se je obračalo k nemški in italijanski kulturi, v slovenske narodne vrste. Želela sta, da bi se slovenščina čimprej kultivirala, da se bodo Slovenci lahko z njo enakovredno postavili ob bok Nemcem in drugim narodom. Kultiviranju domačega jezika in ustvarjanju samorasle slovenske poezije je bilo najmočnejše narodno dramilo za potujčeno izobraženstvo in meščanstvo slovenske krvi.

Preboj mu je uspel s pesniškim almanahom *Kranjska čbelica*, v katerem je objavljaj svoje pesmi in pesnitve. Slovensko pesem je dvignil v višave h katerim je zrl Čop in je tudi prepričljivo dokazal, da je v slovenskem jeziku možno ustvarjati tudi najzahtevnejše besedne umetnine. S tem se je organiziralo slovensko kulturno življenje po zgledu drugih narodov, ki je napovedovalo Slovincem boj za svobodo naroda ali pa ostanejo še naprej podložniško kmečko ljudstvo.

Iz Prešernovega kroga oziroma iz njegovih pesmi izvira ta neke vrste slovenski politični program. »Ni lahko narodom, ki jih morajo rojevati pesniki, in ni lahko pesnikom, ki morajo rojevati svoj narod« (Paternu 1994, 11). Lahko seveda ni predvsem večjim pesnikom. Za pesnika višje vrste je bil čas mlade narodne prebuje tudi nesrečen čas. Postavil ga je v paradoksalni položaj; bil je zelo potreben in hkrati tudi nepotreben. Padel je v objem z narodno skupnostjo, saj drugače niti ni mogel in skupnost je pesnika zelo želela, vendar po meri svojih narodnih potreb in njegove posebne ali višje mere ni prenašala. Poezijo, ki je »presegala Slovence«, je občutila kot tujstvo, negotovost in nevarnost.

V črkarski pravdi, do katere je prišlo, ker sta si Kopitar in Ravnikar izmislila in tudi odobrila nov črkopis – metelčico (obogaten je bil z dvanajstimi novimi črkami) se je France Prešeren odločno zavzel proti njegovi veljavi. Prešeren je v pravdo posegel tudi z znamenitim sonetom o kaši. Namesto njega je spregovoril češki pesnik Čelakovsky, ki je ravno tako zavrnil to slovensko reformo črkopisa. Na koncu sta Prešeren in Čop dosegla, da so metelčico prepovedali s sodnim dekretom.

Kardelj (1949, 14) ugotavlja, da čeprav se je Prešernu ideja slovanske vzajemnosti, kot jez proti germanskemu pritisku, zdela blizu, se je upiral nameram, da bi se panslavizem in ilirizem vpregla v voz evropske fevdalne avstrijske reakcije, kot so ravnali mnogi ilirci. Vendar ilirizem na Slovenskem ni mogel postati narodno gibanje prvič zato, ker je bil nedemokratičen, drugič, ker je nosil hrvaško hegemonijo in tretjič, ker je bil pasiven ali celo sovražno razpoložen zlasti nasproti težnjam kmečkega ljudstva, da bi se le-to osvobodilo fevdalnih bremen.

Boris Zihrel je podal zanimivo antropološko-zgodovinsko oceno o tem problemu. Trdil je, da je Prešernov krog s svojim globokim ljudskim realističnim in jasnim prepričanjem, da bi odločitev za ilirizem konec koncev pomenila smrt za slovenski narod, kajti za mlado narodno meščanstvo nova hrvaška ilirščina ni bila razumljiva in privlačna in bi se germanizirala, v narodnem gibanju odigral tako rekoč ključno vlogo, saj ga je lahko obdržal le kultiviran narodni jezik, ki ga je razvijal Prešernov krog (Zihrel v Prunk 1992, 46). Ob vseh teh postavkah gospodarskega, socialnega in kulturnega razvoja v predmarčni dobi so se na Slovenskem razvijali tudi elementi političnega slovenskega programa. Večina teh elementov je bila, zaradi političnega režima na slovenski tleh, takrat nevidna, toda v narodni podstati so vztrajno zoreli elementi, iz katerih je kasneje v ugodnem političnem trenutku vzklikal slovenski narodni program – Zedinjena Slovenija leta 1848.

Prešernov boj za Slovence in slovenstvo je bil izredno oster. Ilirca Stanka Vraza imenuje »narobe Katon«, izdajalca slovenskih narodnih interesov s tem, ko je prešel na hrvaško stran nacionalnega boja. Upiral se je tudi češkim koncepcijam panslavizma.

V tem kontekstu lahko navedemo naslednjo Lončarjevo oceno vloge Franceta Prešerna v zgodovini slovenskega naroda:

... To je Prešernovo slovenstvo in slovanstvo, ki je bistveni del njegovega občečloveškega ideala, ki je zanj žil in se boril! Prešeren je postal svetoven, ne, ker se je bil postavil v tako ostro nasprotje z drugimi narodi, zlasti germansko-romanskimi, kakor je to propovedoval slovanski evangelij Kollarjev, marveč zato, ker je kljub temu, da je izrastel iz pristno domačih tal, združil svojo, do najvišje mere dovršeno slovensko-slovansko individualnost z evropsko univerzalnostjo na podlagi kulture, enakopravnosti in svobode (Lončar v Kardelj 1957, 200).

V *Zdravljici* je bil pesnik v vsej svoji napisani poeziji narodnopolitično najbolj ekspliciten. Naravnost je izrazil željo po osvoboditvi v naslednjih verzih: »Prost, ko je bil očakov, naprej naj bo Slovencev dom, naj zdrobé njih roké si sponé, ki jih še težé!« (Slodnjak 1985, 33) ter »Edinost, sreča, sprava k nam naj nazaj se vrnejo! Otrók kar ima Slava, vsi naj si v róke sežejo, da oblast in z njo čast, obilnost bodo naša last!« (Slodnjak 1985, 34).

Leta 1848 je v zapisu *Zdravljice* izvedel manjšo spremembo in je napoved, da bodo morali mladeniči v prihodnosti prevzeti narodni boj, ki ga nosijo starejši, zamenjal s konkretnim pozivom na boj za domačijo, »ker zdaj vas kakor nas jo srčno branit' kliče čas« (Prunk 1993, 50). Klical je k boju za narodno osvoboditev in v isti sapi pozival k bratstvu in sožitju med narodi.

Prunk (1992, 50) meni, da je Prešeren duhovno in politično spadal med najnaprednejše ljudi svoje dobe v Evropi – po njegovih pogledih bi ga morali uvrstiti v krog Mlade Evrope. Prav v njenem duhu je videl usodo prihodnje Slovenije le v družbi ne le slovanskih, temveč vseh osvobojenih narodov, kar zelo lepo izpričuje tudi zaključek v *Zdravljici*, ki pravi: »Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, da, koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan, ko rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!« (Prunk 1992, 50).

V letu Marčne revolucije Prešeren ni več pesnil, načelo ga je zdravje. Kljub temu je premogel moč še za osnovanje peticije mesta Kranj in agitirati proti volitvam v frankfurtski parlament. Da je ideja volitev v Kranju doživela velik poraz najbrž ni naključje.

Kardelj (1949, 20) je mnenja, da ko ugotavljamo revolucionarno, demokratično vsebino Prešernovih del, ne gre za vprašanje Prešernovega političnega programa ali za višino

njegove demokratične zavesti tudi v odnosu do marčne revolucije leta 1848, ampak gre pri vsem tem za Prešernovo mesto v tedanji evropski kulturi in njeni družbenopolitični problematiki. Gre za vprašanje, kakšna bi morala biti takrat slovenska družbena, politična in nacionalna stvarnost, da bi bila primerna Prešernovi miselnosti in umetnosti.

7 ZAKLJUČEK

Boj za jezik je bila v dobi prebujanja in oblikovanja slovenskega naroda njegova glavna sestavina. Narodna literatura je duhovno povezovala razkosane narodne dele in s tem premagovala fevdalni partikularizem. Narodne tokove je uvrščala v splošna demokratična gibanja in s tem lomila avstrijski absolutistični birokratski centralizem. Na tej razvojni stopnji je bila narodna literatura izredno pomembna rezerva revolucionarne demokracije in je zato tudi naletela na trdovraten odpor absolutistične birokracije. Vsaka, že najmanjša pridobitev v tej smeri je predstavljala pomemben politični uspeh. Od tod si gre tudi razlagati revolucionarni vpliv Prešernove poezije. Bil je eden redkih slovenskih predmarčnih izobražencev, ki je odkrito izpovedoval svoje narodne in politične nazore.

Daljnosežni politični pomen Prešernovega realističnega gledanja na svet in ljudi se je razodeval v njegovem odnosu do ilirizma, v njegovem pojmovanju slovenstva in slovanstva, kar je konkretnije prišlo do izraza v njegovih stališčih znotraj črkarske in drugih jezikovnih pravad.

Tragični del pesnikove življenjske zgodbe, da je pisal za svoj mali, ogroženi narod, narod, ki velikega pesnika sploh ni prenesel, ker ni mogel razumeti njegovega drugačnega potrjevanja narodne identitete na višji ravni, v svobodni umetnosti. Razmerje se je začelo spreminjati šele po njegovi smrti. Sledil je drugi del njegove nacionalne usode – mitizacija, kot postopno povečevanje, ki se je napajalo iz dveh virov: iz spoznavanja stvari in iz kolektivne slabe vesti, bolj podzavestne kot zavestne. Čeprav so slovenski narodni delavci v predmarčni dobi živeli in delali v vseh slovenskih pokrajinah, je središčna vloga v narodnem vodstvu v tem času povsem pripadla Ljubljani, kjer so izhajale novice in kjer sta Prešeren in njegov krog izdajala almanah Čbelico in usmerjala slovensko napredno kulturo in politično akcijo.

S Prešernovim krogom in njegovo *Čbelico* na eni in Bleiweisovimi *Novicami* na drugi

strani Ljubljana postane središče slovenske politične akcije, v čemer se nedvomno zrcali proces nadaljnjega notranjega formiranja in utrjevanja slovenskega naroda. Narodno gibanje tako preide iz prvotno ozkih kulturnih okvirov in prične dobivati vse bolj jasno politično vsebino in obliko in ne gre dvomiti, da je imel pri tem Prešernov demokratični krog odločilno vlogo. Prešeren je bil prvi, ki je Slovincem zarisal smer ljudske, demokratične in napredne narodnostne politike. Njegovo misel o enakopravnosti vseh narodov sta od Prešerna prevzela Levstik in Cankar in jo pred Slovenci nosila »skozi noč stvarnega in duhovnega suženjstva« (Ziherl 1949, 4).

Slovensko narodno prebujenje – če izvzamemo Prešerna – ni dalo ideologov velikega formata. Bleiweis ni bil ideolog in ni bil duh širokih obzorij, narodu ni odkrival perspektive njegove bodočnosti, medtem ko je Prešeren, idejni vrh te dobe slovenskega naroda, v svojih delih izražal splošno socialno vrenje v slovenskem, zlasti kmečkem ljudstvu, kar mu daje značaj zavednega ljudskega in narodnega slovenskega pesnika. Ob tem je z umetniško intuicijo in kot demokratičen, napreden duh razumel revolucionarne tokove sodobne Evrope in jih je tudi izražal v svojem umetniškem ustvarjanju, ki daje njegovemu delu ideološko višino, za katero je stopnja tedanjega narodnega prebujenja daleč zaostajala. S kultiviranjem slovenskega jezika in z zahtevo po politično enakopravnem mestu Slovencev med drugimi narodi na podlagi misli o slovenski državni samostojnosti je opravil zgodovinsko prelomno dejanje.

Vendar tudi tako visoka politična misel ni mogla nadomestiti pravega, konkretnega slovenskega političnega socialnega programa. Slovenci so v leto 1848 vstopili nepripravljeni in niti najnaprednejša skupina narodnih buditeljev ni spoznala revolucionarne sile, skrite v kmečkem nezadovoljstvu s fevdalnim družbenim redom.

Kot narod, nacija so Slovenci z zamudo prišli v zgodovinsko areno kapitalizma in jim zato tudi dolgo časa ni uspelo dohiteti drugih narodov in zamudo tudi nadomestiti in taka vloga je postala za nekaj desetletij stalni atribut slovenske politike. V boju za samostojnost so Slovence nenehno pehali v naročje reakcije, v kateri so njegove vodilne politične sile videle zaveznika, ker so menili, da vsak napredek s seboj prinese tudi nov jarem (Kardelj 1957, 227).

Več kot stopetdeset let je minilo od pesnikove smrti. Od tistega časa naprej je slovenski narod prehodil trnovo pot. Dvigal se je in padal in poguma polni ter z novimi

izkušnjami zopet vstajal. Skoraj je bil že zapisan smrti, ko je v boju z ramo ob rami skupaj z »južnimi brati« smrt premagal in zašel na novo pot – nov jarem. In zopet se je slovenski narod dvigal in spuščal ... in leta 1991 zbral toliko poguma in moči, da se je osamosvojil in osvobodil »jarmov tujih gospostev« - odkritih ali prikritih. To je največje potrdilo življenjske moči slovenskega ljudstva v katerega je neomajno verjel njegov »snovalec«, France Prešeren.

LITERATURA

1. Cvirn, Janez in Andrej Studen. 2005. *Zgodovina 3*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
2. Gangl, Engelbert. 1905. *Slava Prešernu!: ob odkritju Prešernovega spomenika v Ljubljani*. Ljubljana: Narodna tiskarna.
3. Hribar, Tine. 1995. *Slovenci kot nacija: soočanja s sodobniki*. Ljubljana: Enotnost.
4. Jelovšek, Ernestina. n.d. *Zanimivosti. Sodobniki: Spomini na dr. Franceta Prešerna*. Dostopno prek: http://www.preseren.net/slo/5-1_sodobniki/5-5_ernestina_jelovsek.asp (16. september 2008).
5. Kardelj, Edvard in Boris Kidrič. 1949. *Prešernovo mesto v politični zgodovini slovenskega naroda. Nekaj misli ob obletnici Prešernove smrti*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod.
6. Kardelj, Edvard. 1957. *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja 2*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
7. Kobal, Edvard. 2008. *Prešernovo potovanje skozi čas*. Dostopno prek: http://www.szf.si/uploads/datoteke/informacije_ii_08_nova.doc (26. avgust 2008).
8. Kocjan, Gregor. 1983. *Dr. France Prešeren*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
9. Kos, Janko. 2002. *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
10. Lajovic, Boštjan. 2008a. *Življenjepis: 1830 Matija Čop se vrne v domovino*. Dostopno prek: http://www.preseren.net/slo/2-1-5_ziv-cop.asp (16. september 2008).
11. Lajovic, Boštjan. 2008b. *Življenjepis: 1843 Novi časi, doba Bleiweisa, oblast dovoli tisk poezij*. Dostopno prek: http://www.preseren.net/slo/2-1-10_ziv-bleiweis.asp (16. september 2008).
12. Lajovic, Boštjan. 2008c. *Življenjepis: 1848-49 Hiranje in smrt v Kranju*. Dostopno

- prek: http://www.preseren.net/slo/2-1-12_ziv-smrt.asp (16. september 2008).
13. Lajovic, Boštjan. 2008d. *Življenjepis: 1849-.... Priznanje in slava*. Dostopno prek: http://www.preseren.net/slo/2-1-13_ziv-slava.asp (16. september 2008).
 14. Legiša, Lino, Alfonz Gspan, Anton Slodnjak, Joža Mahnič in Viktor Smolej. 1959. *Zgodovina slovenskega slovstva 2*. Ljubljana: Slovenska Matica.
 15. Lukšič, Igor. 2001. *Politični sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 16. Mušič, Janez. 2000. *France Prešeren: zgodbe, pesmi, podobe*. Ljubljana: Mladika.
 17. Paternu, Boris in Peter Weiss. 1994. *France Prešeren: 1800–1849*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
 18. Paternu, Boris, ur. 2000. *Prešernovi dnevi v Kranju: simpozij ob 150. letnici smrti dr. Franceta Prešerna, od 2. do 5. februarja na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju*. Kranj: Mestna občina.
 19. Prešeren, France, Francé Stelé in Miha Maleš, ur. 1959. *Sonetni venec*. Koper: Lipa.
 20. Prešeren, France in Anton Slodnjak, ur. 1971. *Pesnitve in pisma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 21. Prešeren, France in Anton Slodnjak. 1985. *Poezije doktorja Franceta Prešerna*. Ljubljana: Prešernova družba.
 22. Prešeren, France in Boris Paternu, ur. 1994. *Prešernova Zdravljica: 1844-1944-1994*. Kranj: Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za Gorenjsko pri zvezi združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije.
 23. Prešeren, France, Mihael Glavan in Tone Partljič, ur. 1999. *Poezije*. Vrhnika: Galerija 2.
 24. Prešeren, France in Iztok Ilich, ur. 2000. *France Prešeren*. Ljubljana: DZS.
 25. Prunk, Janko. 1992. *Slovenski narodni vzpon: narodna politika (1768–1992)*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

26. Prunk, Janko. 2008. *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
27. Slodnjak, Anton. 1964. *Prešernovo življenje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
28. Vedež-Državna Založba Slovenije. n.d. *Prešernov življenjepis*. Dostopno prek: <http://vedez.dzs.si/dokumenti/dokument.asp?id=885> (16. September 2008).
29. Vidic, Janez, Mirko Jurak, Marjan Šorli, Narcis Dembskij, Ksenija Štimac, Rosana Vuk, Marija Javor Briški in Boris Paternu, ur. 1994. *Prešernova Zdravljica: 1844 - 1944 - 1994*. Kranj: Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za Gorenjsko pri Zvezi združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije.
30. Vidmar, Josip. 1954. *Dr. France Prešeren: esej*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
31. Vinkler, Jonatan in Vida Rožac-Darovec, ur. 2006. *Posnemovalci, zavezniki in tekmeči: češko – slovenski in slovensko – češki kulturni stiki v 19. stoletju*. Koper: Annales.
32. Vodopivec, Peter. 2006. *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Modrijan.
33. Zihlerl, Boris. 1949. *Francé Prešeren: pesnik in mislec*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod.